

A D G R A T I A N I
CAUSAS XXVII. XXVIII. XXIX.

Et reliquas sequentes ad xxxvi.

T R A C T A T V S

De Sponsalibus & Matrimoniis.

P R Æ F A T I O.

IN Causis Matrimonialibus explicandis non repetit ab initio Gratianus, quid Sponsalia, quid Matrimonium, & reliqua quæ ad materiam, formam, vel cæremonias Matrimonij celebrandi pertinent: quamvis hæc omnia possint elici ex variis quæstionibus, quas tractavit. Ejus itaque Consilium est, ut quoniam vulgò dicitur libera esse debere Matrimonia, explicet ex quibus causis jure divino vel canonico latissima illa potestas coarctetur. Sunt enim multiplicia Matrimoniorum impedimenta, quæ tamen ad summa duo genera solent reduci. Quædam enim Matrimonium contrahendum impediunt, sed jam contractum non dirimunt: quædam verò & contrahendum impediunt, & etiam dirimunt contractum.

Primi generis exempla sunt prohibitio Ecclesiæ, & tempora feriarum, quæ impediunt propter honorem & reverentiam Ecclesiæ debitam, ne Matrimonium contracturi ultrà progrediantur, vel ne tempore prohibito nuptiæ celebrentur.

Prohibitio Ecclesiæ intervenire debet, quoties ad Ecclesiam referuntur justæ & probabiles quædam causæ, quæ videntur obstare Matrimonio contrahendo, v. g. post denunciations & Banna publica: quibus casibus Ecclesia prohibet, ne Matrimonium celebretur, antequam de impedimento ipsa cognoverit. Quod si non obstante prohibitione, contractum fuerit, separari debent conjuges interim, donec de impedimento cognoscitur: qui si vel deficiunt in probatione cum allegaverint illud impedimentum, vel nullum fuisse, aut non tanti momenti constiterit, ut propterea solvatur Matrimonium; viro & uxori pœnitentia injungitur propter contemptum Ecclesiæ. Nec enim conveniens est, ut ob solam prohibitionem Ecclesiæ absque causa aliqua gravissima Sacramentum conjugij dissolvatur *cap. 2. extra de Matrim. contra interdictum Ecclesiæ celebrato*. Itaque post pœnitentiam peractam ad conjugium redire tenentur.

Secundum impedimentum non dirimens, si temporibus prohibitis ab Ecclesia nuptiæ celebrentur, non dissolvit quoque Matrimonium, sed pœnitentia injungitur.

Impedimenta verò dirimentia XII. vulgò numerari solent 1. Error personæ, v. g. si cum existimarem me ducere in uxorem Mariam, tamen Annam ducam. 2. In conditione, si Titiam existimans esse liberam, servilis tamen sit conditionis; quæ servitus in Gallia nostra exulavit: quia illa duo consensum impediunt, qui necessarius est in nuptiis. 3. Impedimentum, Cognatio usque ad quartum gradum inclusivè. 4. Affinitas. 5. publicæ honestatis, quam vocant, justitia. 6. Crimen v. g. incestus, raptus alienæ Sponsæ, &c. Ex Causis tamen criminum quædam impediunt omninò Matrimonium contrahi, & contractum de facto dissolvunt: quædam verò contrahendum impediunt, sed non dissolvunt jam contrahendum. 7. Religionis disparitas: fidelis enim infidelem ducere non potest, & ex causa ista contractum Matrimonium dirimitur. 8. Si vis, coactio & metus intervenerit, non quidem quilibet, sed qui cadat in constantem virum. 9. Impedimentum, si continentiam voverit, & votum expressum fuerit, non tacitum. 10. Si quis ad Ordines sacros promotus fuerit, v. g. ad Subdiaconatum, Diaconatum & Presbyteratum; quia sacris Ordinibus tacitè inest & inhæret continentia. 11. Ligaminis impedimentum. 12. Propter impotentiam naturalem. 13. Ætas, si nempe impubes, vel nondum viripotens, id est duodecim annis minor fœmina, & masculus quatuordecim contraxerint Matrimonium.

In progressu tamen ostendemus circa quædam ex impedimentis dirimentibus, quæ numeravimus, multa fuisse immutata & temperata, præcipuè circa cognationem, affinitatem, publicæ honestatis justitiam, & cognationem spirituales & legalem.

Antequam ad Causæ 1. materiam veniamus, quæ pertinet ad voti impedimentum: ad illius Causæ & reliquarum evidentiorum intellectum quædam generalia de Sponsalibus & Matrimoniis præmittenda sunt. Et quidem Matrimonium contractibus multis occasionem & originem præbet, & ut eleganter loquitur Alexius Comnenus *Novella de Sponsalibus*, duo sunt Matrimoniorum *de iure*, sive duo termini Sponsalia & Matrimonium: plures verò intermedij contractus occurrunt. Nec enim prima mentio & primus sermo, sive tractatus absolunt tantum negotium. Incipiendum à Sponsalibus, & desinendum, ut jam diximus, in Matrimonio. Unde Sponsalia rectè definiuntur mentio, sive repromissio futurarum Nuptiarum *Lege 1. ff. de Sponsalibus*. Repromissio verò latissimè accipitur, ut nudum consensum significet, id est etiam sine stipulatione, quamvis sponsalia à spondendo, id est à stipulando nomen acceperint ex juris veteris observatione, quo verbis stipulari & spondere sibi uxores futuras solebant, & inter præsentem tantum. Sublata tandem necessitate stipulationis, quomodocumque interpositus consensus sufficit, vel etiam inter absentes, per procuratorem vel per internuntium *Lege 2. 3. 4. & 5. ff. de Sponsalibus*. Quod & jure canonico receptum, quo & Sponsalia & nuptiæ nudo consensu & inter absentes perfici possunt. Remansit tamen verus sponsalium nomen, sicut & vetus nuptiarum, quamvis hodie neque stipulatio interveniat, neque in nuptiis flammeo velo nova nupta

AD CAUSÆ XXVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. 101
caput obnubat: sicut & hodie Baptismi nomen retinemus, licet ritus, à quo nomen sumpsit, non retineatur.

Plures autem medij contractus interveniunt inter sponsalia & nuptias, v. c. Arrarum datio, sponsalitia largitas, dotis constitutio, donatio ante nuptias, quæ propter nuptias etiam vocatur: stipulationes & cautiones variæ, quæ propter nuptiarum causam interponuntur. Dicimus solere intervenire, quamvis & aliquando & præcedere, & sequi contingat, veluti dotis datio, & donatio propter nuptias, quæ etiam post peractas Nuptias contrahi possunt: sed intellectu juris non immeritò accessiones & sequelæ Nuptiarum hujusmodi contractus appellantur; quia sine Nuptiis consistere non possunt. Ad constituendum enim facilius & conciliandum atque corroborandum Matrimonium interveniunt. De hujusmodi conventionibus variis, quas irridet, D. Chrysostomus in homilia 74. in Matth. ita loquitur. *Quis uxorem ducturus quibusnam sit moribus, & quomodo puella educata sit, investigat? nullus omnino; sed quanta pecunia statim, & possessiones, & variarum rerum & bonorum copiam, veluti aliquid empturus foret, vel communem aliquem contractum peracturus. Quare & Matrimonium Synallagma dicunt: multos enim audivi dicen es, ille contraxit cum illa, id est conjugio copulati sunt. Ita donum Dei contumelia & injuria afficiunt, & veluti ementes ac vendentes, viri ducunt uxores, et mulieres viris nubant. Stipulationes quoque Nuptiarum ma ore astutia componant, quam eas, quæ in vendendo et emendo confici solent. Discite quomodo veteres Patres uxores ducebant, et imitami. Quo pacto ergo ducebant? Ingenium, mores animi, virtutem querebant; ac ideo stipulationibus, et longa instrumentorum serie non indigebant: sufficiebant enim loco illorum omnium mores Sponsæ.*

Sponsalia itaque & contractus illos intermedios Matrimonium concludit. Hujus definitionem ex Jurisconsultorum Libris descripsit Gratianus in *Questione 2. Causa xxvi 1.* & Alexander III. in *cap. 13. extra de Presumptionibus: sunt nuptie viri et mulieris conjunctio individuan vite consuetudinem retinens.* Quam definitionem si verba & mentem Jurisconsultorum expendamus, effectus tantum declarant Nuptiarum contractuum, non autem expriment causam efficientem, sive Nuptias perficientem. Modestinus in *Lege 1. ff. de ritu Nuptiarum* ait, *Nuptias esse conjunctionem maris et femina, consortium omnis vite, divini et humani juris communicationem,* & in *Lege 4. Cod. de crimine expilata hereditatis, uxorem* ait, *sociam humana rei et divina domus suscipi.* In *Lege 3. ff. de donationibus.* separatur his notis uxor à concubina, *maritali honore et affectione personis comparatis, et vite conjunctione considerata.* Pleno enim honore dicitur uxor, ut loquitur Papinianus in *Lege 16. ff. de his que ut indignis;* & in *Lege 49. §. 4. ff. de Legatis. 3.* dicitur, *inter uxorem et concubinam nisi dignitate nihil interesse, et animi destinatione* *Lege 4. ff. de concubinis.*

Prima itaque definitionis verba *vir et femina conjunctio,* & uxori & concubinæ conveniunt: ideoque Magister Sententiarum *lib. 4. Dist. xxvii. §. 1.* definitioni Jurisconsultorum quædam addidit: *Conjunctio maritalis inter legitimas personas.* Quam definitionem D. Thomas & Theologi certatim sequuntur. Quibus verbis additis, separatur concubina ab uxore. Nam dignitate & honore uxorem differre à concubina probavimus. Et

præterea quas uxores Jure civili ducere prohibemur, in concubinas habere licebat, v. c. libertinas, famosas & scænicas. Cum ingenuis enim mulieribus concubinatus non permittebatur; nisi vel obscuro loco natae forent, vel corpore quæstum fecissent, vel etiam, si fortè claris natalibus ortæ forent, præcedente testatione manifestum fieret, eas in concubinatum accipi, non in uxorem: alioqui testatione non præcedente, in libera mulieris consuetudine non concubinatus, sed Nuptiæ intelligendæ sunt *Lege 3. ff. de concubinis et Lege 24. ff. de ritu Nuptiarum*. Quas omnes differentias inter uxores & concubinas elegantissimè D. Chrysoft. comprehendit in *homilia ad illud Apostoli dictum in epist. 1. ad Corinthios: propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat: sociam, inquit, & comitem universæ vitæ, et ingenuam, et ejusdem honoris et dignitatis*. Concubina itaque uxorem imitabatur, & legitima eo tempore conjunctio erat.

Sed in hac definitione per verba postrema: *individuum vitæ consuetudinem retinens*: separatur uxor à concubina. Nam à concubina ultrò & sponte, absque alia causa recedi poterat; non autem ab uxore licebat, nisi ex justis & jure probatis causis. Definitio verò hujusmodi, sicut notavimus, & passim Theologi etiam observant, non exprimit & declarat causam efficientem Matrimonij, nec ejus substantiam; sed tantum effectus, qui sequitur & emanat à præcedente causa, significatur, societas nimirum perpetua omnis vitæ. Tertul. in *lib. ad uxorem, convictum appellat, & individuum usum, corporum & animorum conjunctionem individuum*. Unde in *Lege 1. ff. de jure dotium* eo voto & animo dos constitui, & uxor duci dicitur, *ut dos & uxor perpetuò apud maritum maneat*. Diximus *eo voto & animo*: qui animus & propositum necessariò requiritur eo tempore ex utraque parte, quo Matrimonium perficitur: quamvis contingere possit ex justis & legitimis causis ex post facto dissolui Matrimonia, & Jure Civili, & etiam aliquando jure canonico, sicut infra sæpiùs explicabimus. Sed distinguendus est successus & eventus à constitutione & principio contracti Matrimonij.

Causa itaque efficiens Sponsalium & Matrimonij est consensus, sicut & reliquorum contractuum, qui proprium nomen à Jure Civili acceperunt. Non enim aliter nudus consensus contractum posset constituere; nisi vel nomen proprium & comprobationem conventio illa nuda accepisset, vel dationem vel factum contineret in se, ut effectum acciperet *l. 1. 2. 3. 4. 3. ff. de Pactis*. Solo consensu dicimus perfici: nec enim datione, vel facto ullo præcedenti opus est. Non verborum, non scripturæ solemnitas ulla requiritur, *Institutionibus de obligationibus ex consensu, dicta l. 1. §. 1. & Lege 6. ff. de Pactis, Lege 3. & 52. ff. de obligationibus & actionibus*. Sponsalia verò & nuptiæ sunt ex hujusmodi conventionibus, quæ comprobationem & nomen proprium à Jure Civili acceperunt. Sponsalia enim ita sunt appellata à sponsione, sive obligatione verborum, quæ stipulatio appellatur. Et quamvis necessaria postea verba non fuerint; remansit tamen antiquum nomen, ut diximus. Nuptiæ etiam à nubendo, id est velando denominatæ, à veteri ritu Romanorum, quo novæ nuptæ deducebantur velo flammeo obductæ in domum mariti. Quæ solemnitas quamvis abierit in desuetudinem, vetus tamen nomen reman-

fir. Solus ergo consensus sponsalia & nuptias facit l. 4. ff. de Sponsalib.
 sicut supra probavimus. De nuptiis verò vulgaris est illa Juris regula, *so-*
lus consensus, non concubitus Nuptias facit, l. Nuptias ff. de regulis Juris.
 Solus, inquam; nec enim requiruntur dotalia instrumenta, non verba,
 non scripturæ. Quare absentes, muti, surdi rectè Matrimonium contra-
 hunt: potest enim consensus per epistolam, nuntium, procuratorem, vel
 per nutum & signa exprimi *can. 1. 2. 3. 4. 5. 6. & 9. Causa xxvii. Qu. 2.*
cap. 23. 24. & 25. extra de Sponsalibus. Qui tamen consensus ab intelli-
 gentibus quod geritur, nec errantibus, & de præsentis exprimi debet *d.*
cap. 25. Nec enim potest in futurum conferri; unde in eam rem verba
 quædam formalia & directa præsentis temporis excogitata fuerunt: *Acci-*
pio te in uxorem; accipio te in virum, vel aliqua similia: sicut in Spon-
 salibus hac verba solent usurpari, quæ in futurum conferuntur, & habent
 tractum temporis: *Accipiam te in uxorem, vel in virum, cap. perult. de*
Sponsalibus & Matrimonis, cap. 1. & 3. de Sponsa duorum, Magister
Sententiarum lib. 4. Dist. xxvii. D. Thomas 3. parte Summæ Qu. 45.
art. 3. & 4. Unde distinctio introducta inter fidem pactionis & fidem
 consensus. Fides pactionis confertur in futurum, nempe quando vir &
 mulier invicem promittunt, quod Matrimonio jungentur. Nec obstat
 utrùm juramento pactionem etiam firmaverint, vel non. Fides verò con-
 sensus, quando corde & ore consentiunt in Matrimonium, & mutuo se
 concedit unus alteri, seque invicem suscipiunt. Qua ratione effectum,
 ut si quis mulierem desponsaverit per verba exprimentia consensum de
 præsentis, v. g. *ego te accipio in uxorem;* hujusmodi consensus & sponsa-
 lia per omnia comparentur Matrimonio *Capitulis supra citatis;* quæ qui-
 dem Sponsalia idèd vocantur de præsentis: quæ tamen meritò usus noster
 non admittit; sicut nec Ecclesiæ veteris. Concludamus itaque Matri-
 monium non nisi consensu in præsens tempus collato & expresso perfici.
 Nec sufficiunt verba indefinita, *cupio, desidero, rogo.* Itaque ut causam ef-
 ficientem, effectum, substantiam & vinculum Matrimonij una definitio-
 ne comprehendamus; Nuptiæ sive Matrimonium esse videntur conven-
 tio inter legitimas personas, eo animo votoque contracta, ut indivi-
 duam totius vitæ consuetudinem suscipiant. Reliqua omnia, quæ me-
 dia sunt, vel quæ sequuntur, dotalium instrumentorum confec-
 tio, concubitus, ductio in domum, festivitas & pompa, non sunt
 principalia, nec rem conficiunt. Quæ quidem omnia Jure canonico com-
 probari in sequentibus ostendemus in *Causa xxvii. Q. 2. & Causa xxx.*
Qu. 5. per totum. Alias definitiones refert D. Thomas, & expendit *parte 3.*
Q. 44. art. 1. 2. & 3.

Tria vero bona Matrimonij vulgò commemorari solent à Patribus, fi-
 des, proles, Sacramentum. Fides quidem in consensu; proles in procrea-
 tione & educatione liberorum: quæ duo etiam apud Ethnicos & populos
 omnes, qui jure & legibus vivunt, reperiuntur. Apud solos Christianos,
 Sacramentum deprehenditur *Canon. omne 27. Qu. 2. Magister Sentent.*
Dist. xxxi. Quæ tria D. Aug. lib. 9. de Genesi ad literam ita explicat. In
fide attenditur, ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concum-
batur: in prole, ut amanter suscipiatur, benignè nutriatur, religiosè edu-
cetur: in Sacramento autem non separetur conjugum, & dimissus aut dimis-

sa, nec causa proli alteri conjugatur. Hac est tanquam regula nuptiarum, qua vel natura decoratur fecunditas, vel incontinentia regitur pravitas. Et apertius idem D. Aug. lib. singulari de bono conjugali cap. 6. Conjugalis concubitus generandi gratia non habet culpam; reddere debitum conjugale nullius est criminis: concupiscentiæ verò satiandæ, & exigere ultra generandi necessitatem, sed tamen cum conjugate, propter fidem tori venialem habet culpam. D. Chrysof. homilia in illud Apostoli 1. ad Corinth. cap. 7. propter fornicationem autem unusquisque suam habeat uxorem. Hac duo sunt, quorum causa instituta sunt Nuptia, ut castè vivamus, & ut patres fiamus: quorum autem duorum principalis est castitatis occasio. Postquam enim ingressa est libido; conjugium quoque ingressum est, ut immoderatum usum resicaret, & persuaderet, ut una muliere contenti esse mus. Non enim omninò conjugium efficit, ut liberos suscipiamus; sed illud Dei verbum cum dixit: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Testes sunt quicumque conjugio sunt usi, sed liberos minimè genuerunt. Itaque antecedens est causa castitatis, atque hoc præcipue tempore cum genere humano totus orbis terrarum completus est. Institutio verò Matrimonij à Deo in Paradiso inducta est ante peccatum primorum Parentum: & quidem his verbis, quæ ante peccatum, Spiritu sancto suggerente, Adam pronuntiavit Genes. cap. 2. sub finem: hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Hac vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quam ob rem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suæ, et erunt duo in carne una. In Græca Lectione expressius, ἄνθρωπος κληθήσεται ἅνδρα ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ πατρὸς αὐτοῦ καὶ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, καὶ ἑσονται ἓξ ἓξ ἐν σαρκί. Quæ quidem dictio virago in Symmachi versione tantum reperitur, quam vulgata sequitur. Christus eadem verba repetens Matth. cap. 19. initio subiicit, velut exaggerans. Itaque jam non sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Et Marci 10. initio & Paulus 1. ad Corinth. 6. sub finem, et cap. 7. initio, de prima causa instituendi Matrimonij sic loquitur: propter fornicationem autem unusquisque suam habeat uxorem, &c. Et addit: Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir: similiter autem et vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Et iterum cap. 11. initio: Caput mulieris vir appellatur. Quod ita declarat: Non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Verumtamen neque vir sine muliere, neque mulier sine viro in Domino. Nam sicut mulier de viro, ita et vir per mulierem: omnia autem ex Deo. Præcipue Apostolus in epist. ad Ephesios 5. institutionem Matrimonij & illius Sacramenti arcana referat, sublimes comparatione allata conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ per Matrimonium repræsentatur; & per consequentias subiicit officium mutuæ dilectionis inter maritum & uxorem & eos imitari debere charitatem summam, qua Christus diligit & complectitur Ecclesiam. Concludit autem his verbis notatu dignissimis: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Inculcat iterum in epistola ad Colossenses 3. mutuam dilectionem inter virum & uxorem, ita tamen ut obtemperet mulier; Maritus verò præsit; sed cum comitate & benignitate. Et ut eleganter loquitur ἡ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται τῷ κυρίῳ, sub viro sit mulier, sicut epistola ad Rom. cap. 7. Et Proverb. cap. 6. ἡ ἄνθρωπος ὑποτάσσεται τῷ κυρίῳ, similiter appellatur mulier: vetus versio, quæ sub viro est. D. Paulus etiam epist. 1. ad Timoth. 4. prophetico spiritu pronuntiat, & damnat hæreticos illos, qui novissimis

novissimis temporibus adversus Nuptias insurrecturi erant : quamvis manifestis locis Scripturarum convincerentur , quæ supra citavimus. Et Christus ipse præsentia sua Nuptias comprobare , & insigni miraculo in Cana Galileæ illustres reddere voluit : à quo miraculorum principium fuisse ait D. Joannes cap. 2. D. Paulus ad Hebræos cap. ult. initio : *honorable connubium in omni rebus , & torus immaculatus : fornicatores enim & adulteros judicabit Deus.* D. Petrus epist. 1. cap. 3. admonet subjectas esse viris mulieres debere , cultum & ornatum curiosiorem vitare ; & vicissim viros cohabitantes secundum scientiam , quasi infirmiori vasculo mulieri indulgere , temperari & moderari.

Hactenus jecimus firma & immutabilia ex sacris Scripturis Matrimonij fundamenta , quibus omnia quæ in posterum inædificabimus , imponi & fulciri possint , sive ex Conciliis , sive ex Pontificum aut Patrum scriptis fuerint deducta. Ex quibus præmittimus illustriores quasdam explicationes ad sinceram & veram de Matrimonio doctrinam planè necessarias. D. Ignatius in epist. ad Polycarpum : *Decet verò , ut ducentes uxores & nubentes Episcopi arbitrio conjungantur , ut Nuptia juxta Domini præceptum sint ; non autem ad concupiscentiam.* Et epist. ad Philadelphenses : *Virgines , solum Christum in precibus vestris ante oculos habete , & Patrem illius , illuminata à Spiritu sancto. Utinam fruatur vestra sanctimonia , ut Helia , ut Iesu filij Nave , ut Melchisedech , ut Elisæi , ut Jeremie , ut Joannis Baptiste , ut Timothei , Tui , Evodij. Clementis , qui in castitate egerunt hanc vitam. Non quod vituperem reliquos , quod rei uxoria dederint se , horum tantum memini.* Opto enim ut dignus sim in Regno Celorum ad horum pedes inveniri , ut Abrahæ , Isaac , Jacob , & Joseph , Isaia & aliorum Prophetarum ; ut Petri & Pauli & aliorum Apostolorum , qui nuptiis operam dederunt. Sed studio ac propensione animi ad rem , illos ego sum recordatus. Nec mentio Pauli inter conjugatos est eradenda , sicut rectè in ultima editione Epistolarum D. Ignatij notatur ; quem & conjugatum fuisse plurimi ex Patribus Græcis & Latinis asseruerunt : in qua sententia fuisse D. Chrysostomum in scriptis D. Pauli versatissimum , notissimum est pluribus in locis , præcipuè verò in elegantissimo libro de Virginitate , ut adnotaverunt & ex pluribus locis confirmaverunt doctissimi viri Joannes Livineius & Fronto Ducæus , initio *Notarum ad dictum librum de Virginitate.* Tertullianus lib. de Monogamia ita Matrimonium definit ; *Matrimonium est , cum Deus jungit duos in carnem unam , aut vinctos deprehendens in eadem carne conjunctionis signavit.* Et lib. 2. ad uxorem. Unde sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonij , quod Ecclesia conciliat , & confirmat oblatio , & obsignat benedictio , Angeli renuntiant , Pater tantam habet. Nam nec in terris filij sine consensu patrum rectè & jure nubunt. Et in lib. 1. ad uxorem , adversus hæresim Marcionistarum , qui nuptias omninò damnabant & jubebant dissolui : *viderint , qui inter cetera perversitatum suarum dogmata disjungere docent carnem , in duobus unam negantes , eum qui fœminam de masculo mutuatus , duo corpora ex ejusdem materia consortio sumpta , rursus in se Matrimonij computatione compegit.* Denique prohiberi nuptias nusquam omninò legimus , ut bonum scilicet : quid tamen bono isto melius sit accipimus ab Apostolo permittente illud propter insidias tentationum , hoc propter angustias temporum. Deinde persequitur

laudes virginittis illustrissimo stylo; Marcionistas verò præcipuè refellit, quibus similes Tatiani, Manichæi, Hieracitæ, qui & Aëriani, & maximè Eustathiani, qui in Synodo Gangrensi damnati fuerunt, quia Nuptias prohibebant, & contractas simulato prætextu continentia dissolui suadebant. Qui omnes Encratitæ vocati sunt: sicut contrà alij hæretici Jovinianus & Vigilantius Nuptias ejusdem meriti cum Virginitate improbè asserebant: imò & ipse Tertullianus, quem idè hæreticum fuisse factum ait D. Augustinus *lib. de hæresibus*; quia transiens ad Cataphryges, quos antè destruxerat, cæpit etiam secundas Nuptias contra Apostolicam doctrinam damnare.

Seligamus aliqua Patrum loca, quæ instituto nostro convenient maximè. D. Chrysostomus *homilia 15. in Genesim* enarrat doctissimè Matrimonij institutionem in Paradiso, quam plenius explanavit *tribus homiliis 18. 19. & 28. tomi 5.* in quibus de Matrimonij institutione, dignitate & indissolubilitate tractavit: potissimùm verò in *homilia 28.* in explicatione illorum verborum: *erunt duo in carne una. Est uxor membrum nostrum necessarium, & hoc potissimùm nomine ei debetur benevolentia: quod & D. Paulus his verbis præcipit: sic debent mariti uxores suas diligere, sicut propria corpora. Nemo enim unquam suum corpus odio habuit, sed nutrit & fovet illud, ut Christus Ecclesiam; quoniam membra sumus ejusdem corporis, ex carne ejus et ossibus ejus. Magnum his verbis subindicavit Mysterium, dicens ex carne ejus et ossibus. Sicut Eva, inquit, ex latere Adami prodit; ita et nos è Christi latere: hoc enim ex carne ejus et ossibus ejus. Sed Evans quidem ex latere Adami prognatam scimus omnes, et disertè hoc in scriptura legitur; quod immisit in eum soporem, et exempta una è costis ejus, edificavit eam in mulierem. Quod autem Ecclesia è Christi latere sit orta, undenam discere possimus? Hoc quoque scriptura indicat. Postquam enim Christus in crucem sublatus & afflictus expiravit, denique accedens unus militum pupugit latus ipsius: & exiit inde sanguis & aqua, et ex illa aqua et sanguine tota constat Ecclesia. Testis est ipse dicens, quod nisi quis renascatur ex aqua et Spiritu, non potest introire in Regnum Cælorum. Sanguinem appellat Spiritum: & nascimur quidem per aquam Baptismatis; alimur autem per sanguinem. Vides quomodo sumus ex carne ejus, dum ex sanguine illo et aqua tum nascimur, tum alimur. Et quemadmodum Adamo dormiente, mulier est condita; sic Christo mortuo, facta est Ecclesia ex ejus latere. Quo ex insigni loco unionis Christi cum Ecclesia per Matrimonium repræsentatio exhibetur: quam iterum, sed brevius repetit *homilia 20. in cap. 5. epistola ad Ephesios*, in qua hæc verba notanda *tomo 5. novi Testamenti pag. 1038.* *Quomodo membra Christi sumus? quoniam sicut ipse facti sumus. Et quomodo ex carne? scilicet quicumque estis participes Mysteriorum: ex illo enim statim refingimur. Et postea: sicut Christus absque coitu ex Spiritu sancto factus est; ita et nos nascimur in lavacro. Et iterum: quemadmodum Dei filius natura nostra factus est; ita nos ejus substantia: et sicut ille nos in seipso habet; ita et eum nos habemus in nobis. Et postquam explicavit quomodo in Matrimonio ex duobus unum corpus fiat, ex verbis D. Pauli concludit, quæ omninò convincunt Matrimonium esse Sacramentum. Duo, inquit, ponit exempla, nempe Christi et corporis: Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et Ecclesia. Quid est**

magnum mysterium, inquis? Quoniam magnum quid et admirabile tacite significavit beatus Moyses: imò verò ipse Deus. Interim dicit: in Christo dico: quoniam et ipse dimisso Patre descendit, et venit ad Sponsam, et factus est in Spiritum unum. Quibus verbis unionem Christi cum Ecclesia significat. Et postea: Qui adhaeret Domino, est unus Spiritus (singulorum fidelium unionem cum Deo exprimit) & pulchrè dixit: Magnum mysterium est: perinde ac si diceret: est allegoria ista non evertit dilectionem conjugalem. Verumtamen & vos singuli, unusquisque suam uxorem sicut seipsum diligit: uxor autem revereatur virum suum. Revera enim, revera mysterium est, & magnum mysterium! eo qui procreavit, qui genuit, qui educavit; eaque quæ concepit, quæ cum dolore & afflictione peperit: qui tot & tantis beneficiis affecerunt, cum quibus usus diuturnus & consuetudo, relictis; ei adhaerere, quæ ne visa quidem fuit, & cum eo nihil habet commune, & eam omnibus præferre. Revera est mysterium arcanam quamdam habens sapientiam, & quæ sequuntur. Quibus locis insurgit adversus hæreticos, qui Matrimonium negant esse Sacramentum, contra manifesta D. Pauli verba, omniumque Patrum in unam sententiam concorditer convenientium. D. Hieronymus ad finem capituli 5. dictæ epistolæ ad Ephesios. Ad exhortationes mutui affectus inter uxorem & virum, Adam & Eva sumpsit exemplum; ut quomodo costa tollitur de Adam, & adificatur in conjugem, & ipsa rursus conjux in Adam viri carnem redigitur; quia qui uxorem diligit, seipsum diligit: sic & nos nostras amemus uxores. Id ipsum autem per allegoriam in Christo interpretatur & in Ecclesia; ut Adam Christum, & Eva præfiguraret Ecclesiam. Factus est enim novissimus Adam in Spiritum vivificantem: & quomodo de Adam & uxore omne hominum nascitur genus; sic de Christo & Ecclesia omnis credentium multitudo generata est, quæ unum corpus Ecclesia effecta, rursus in latere Christi ponitur, & costa locum replet, & unum viri corpus efficitur; ipso Domino id in Evangelio postulante, Pater da, ut quomodo ego & tu unum sumus; sic & ipsi in nobis unum sint. Et idem in hæc verba, propterea relinquet homo, &c. Primus enim homo & primus vates Adam hoc de Christo & Ecclesia prophetavit; quod reliquerit Dominus noster Salvator Patrem suum Deum, & matrem suam caelestem Hierusalem, et venerit ad terras propter suum corpus Ecclesiam, et de suo eam latere fabricatus sit, et propter illam Verbum caro factum sit. Et quia non omnia equalia Sacramenta sunt, sed est aliud Sacramentum majus, et Sacramentum aliud minus: propterea nunc dicit, Sacramentum hoc magnum est.

Quibus ex locis, sicut attigimus, per Matrimonium duæ uniones Christi præfigurantur; altera, qua Christus Ecclesiæ, cujus caput est, sicut vir uxoris, per charitatem unitur: altera, qua per Incarnationem & assumptam naturam humanam Verbum Caro factum est. Ex gemina & duplici illa unione Theologi & Canonistæ recentiores differentiam deduxerunt inter Matrimonium ratum & consummatum. Ratum Matrimonium dicitur, quod per solum consensum perficitur, etiam non secuta copula; quod & in ratione Sacramenti perfectum intelligitur: representatur enim unio Christi cum Ecclesia per charitatem. Quod si præterea subsequatur conjunctio corporum, repræsentatur Incarnationis mysterium: quæ repræsentatio plenior & expressior unionem Christi cum Ecclesia exhibet per Incar-

nationem, & ut loquuntur Theologi, per naturæ conformitatem. Quamvis autem utroque casu perfectum sit & dicatur Matrimonium: differentiæ tamen quædam maximi momenti occurrunt, v. c. nulla potestate humana consummatum Matrimonium potest dirimi; ne quidem si proposito vitæ perfectioris alter conjugum, altero volente, velit transire in Religionem: si verò ratum tantùm proponatur Matrimonium, alteruter conjugum, etiam invito altero, poterit Monachatum amplecti. Itemque ex gravissimis causis Summi Pontifices ratum aliquando Matrimonium dissolvunt; consummatum verò dissolvere non possunt. Magister Sentent. *Dist. xxvi.* sub finem, & *Dist. xxvii.* & apud Gratianum *Causa xxvii. Qu. 2. per totum*, D. Thomas *Qu. 42 de Matrimonio art. 4.* & Arcudius *lib. 7. de Matrimonio cap. 1. et 2.* Brevissimè D. Augustinus universam Matrimonij materiam perstringit *lib. 1. ad Bonifacium urbis Romane Episcopum cap. 2.* in quo respondet calumniis Pelagianorum, qui ex ejus scriptis depravatis, id est ex *lib. de Nuptiis et Concupiscentia* ejusdem D. Augustini, malitiosè colligebant istas, quæ modo aguntur, Nuptias à Deo institutas non fuisse: quibus ita respondet D. Augustinus. *Nunc ergo respondeo à Deo Nuptias institutas fuisse; et tunc, quando dictum est. Propterea relinquet homo Patrem suum et matrem suam, et adhaerebit uxori suæ, et erunt duo in carne una; et nunc, propter quod scriptum; à Domino conjungitur viro mulier. Neque enim aliud fit etiam nunc, quàm illud, ut adhæreat homo uxori suæ, et sint duo in carne una. De ipsis quippe Nuptiis, quæ nunc quoque sunt, consultus est Dominus à Iudeis, utrum liceret quacumque lege dimittere uxorem: et isto commemorato legis testimonio, adjunxit: quod ergo conjunxit Deus, homo non separet. Hoc Legis testimonium adhibuit etiam sanctus Apostolus Paulus, cum viros moneret, ut ab eis diligerentur uxores. Absit ergo, ut in libro meo contra testimonia divina iste (Pelagius) aliquid legerit.* Prætermittam cætera D. Augustini loca, quo nullus Patrum Latinorum accuratiùs & pleniùs de Matrimonio scripsit; ideoque ex eo Collectores Canonum ante Gratianum, & Gratianus ipse in ista parte de Matrimonio plura ex D. Augustino, quàm ex reliquis omnibus Patribus desumpsit. Compendium verò universæ materiæ de Matrimonio, præter eos Libros, in quibus data opera egit, continetur *lib. 4. de Civitate Dei cap. 18. 19. 21. 22. 23. 24. et lib. 15. cap. 16.*

Ex his omnibus scripturæ & Patrum locis meritò colligitur, Ecclesiam inter Sacramenta novæ Legis, quæ gratiam conferunt, Matrimonium reposuisse. Quam in rem celebre est decretum Lucij III. summi Pontificis in confessu plurimorum Episcoporum, & ipsius Imperatoris Friderici pronuntiatum, quod extat in *capitulo ad abolendam extra de hereticis*, in quo contra hæreticos illius temporis Matrimonium inter Sacramenta numeratur. Quod & apertissimè declaravit Concilium Florentinum sub Eugenio IV. in *Decreto pro Armeniis*, in quo novæ Legis septem Sacramenta numerantur, & inter ea Matrimonium: *quæ quidem dicuntur multum differre à Sacramentis antiquæ Legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per Passionem Christi dandam esse significabant: hæc verò nostra et continent gratiam, et ipsam dignè suscipientibus conferunt. Et quidem quinque ex illis ad spiritualem uniuscujusque hominis in seipso perfectionem;*

AD CAUSÆ XVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. 109
duo ultima, nempe Ordo & Matrimonium ad totius Ecclesie regimen mul-
tiplicationemque ordinata sunt. Et per Ordinem quidem Ecclesia gubernatur &
spiritualiter multiplicatur; per Matrimonium verò corporaliter augetur. Quæ
quidem omnia Sacramenta ait tribus rebus perfici, materia, forma, & Per-
sona Ministri. Et in d. Decreto subiiciuntur quædam ad Matrimonij Sa-
cramentum valdè notanda, quæ & suprâ explicavimus; præcipuè quod
ad indissolubilitatem Matrimonij pertinet, quod significat indissolubilem
conjunctionem Christi cum Ecclesia; adeò ut quamvis ex causa fornicatio-
nis admittatur tori separatio, non tamen aliud postea Matrimonium fas sit
contrahere; quia Matrimonij legitime contracti vinculum est perpetuum.
Notandum verò illius decreti doctrinam excerptam fuisse fere ad verbum
ex quinque Opusculis D. Thomæ de articulis & Sacramentis Ecclesie.

Superest ut attingamus, quid materia, & quid forma sit in Matrimo-
nio. Et quidem verior illa videtur opinio, materiam remotam, circa
quam Matrimonium versatur, esse personas contrahentes, dummodò
nullum impedimentum dirimens obstat; materiam verò proximam, ex
qua perficitur Matrimonium, esse consensum utriusque viri & mulieris
separatim & per se consideratum, & quatenus à singulis profertur, sive per
verba, sive per signa. Idem etiam consensus pro forma diverso respectu acci-
pitur, nempe quatenus utriusque consensus mutuò & invicem alter al-
terum perficit & determinat, & complet in ratione contractus & pactio-
nis, sicut Theologi loquuntur: uno verbo, acceptatio. Quod pleniùs
Theologi recentiores tractare solent. Apertissimè doctissimi duo Philip-
pus Gamachæus tomo 3. Summe Theologica in tract. de Matrimonij Sa-
cramento cap. 4. de materia & forma, & Arcudius de Concordia Eccle-
siae Occidentalis et Orientalis in septem Sacramentorum administratione lib.
7. de Matrimonio cap. 2.

AD QUÆSTIONEM I.

Causa XXVII.

POST expositum generalem tractatum de Matrimonio, & declaratam
methodum Gratiani, quam diximus hujusmodi fuisse, ut de singu-
lis Matrimonij impedimentis separatim tractaret; consequens est ut Gra-
tianum secuti eodem, quo ille, ordine de singulis impedimentis agamus:
quod & erit commodum. Cum enim edictum de Matrimonio prohibito-
rium sit, ut scilicet omnes, qui non prohibentur contrahere Matrimo-
nium, admittantur ad illud contrahendum cap. 23. extra de Sponsalibus
et Matrimonii; intelligetur reliquas omnes personas, quas ostendemus
non contineri prohibitione, idoneas esse ad contrahendum Matrimo-
nium. Impedimenta verò distinximus in duas species: quædam contra-
hendo quidem Matrimonio obstant; sed semel contractum postea non
dissolvunt: quædam & impediunt contrahi, & semel contractum postea
dissolvunt; quæ quidem postrema, si rem penitus inspiciamus, potius Ma-
trimoniũ de facto contractum, quàm jure perfectum dissolvunt. Semel enim
perfectum & consummatum Matrimonium nulla potestate dissolvi potest.

Inter hujusmodi impedimenta votum numeratur, à quo incipit

Gratianus. Sic enim inscribit *Questionem 1. hujus Causa xxvii. Quod voventes Matrimonia contrahere non possint*: quam quæstionem proposuerat etiam antea in *Dist. xxvii. & Causa xvii. Qu. 1. & 2.* allatis similibus & pignantibus locis Conciliorum & Patrum, & etiam propriis conciliationibus. Ex quibus omnibus colligitur omnes utriusque sexus, qui voto castitatis suscepto, à sacris Scripturis laudato & recepto, & communi Ecclesiæ consensu servato, se se addixerunt solemniter, adhibitis scilicet solemnitatibus, quæ Ecclesiæ autoritate in votorum nuncupatione solemniter desiderantur, non posse amplius Nuptias contrahere: quod si de facto contraxerint, omnimodo Nuptias dirimi, non solum tanquam adulteria, sed etiam velut sacrilegia.

Dicimus sacris Scripturis laudari virginitatis votum, & velut ad perfectionem pertinens, ad id fideles incitari; ideoque votum non fuisse præceptum nominatum, sed consilium datum. Quod constat ex S. Matth. cap. 19. ibi: *Sunt Eunuchi, qui seipso castraverunt propter Regnum Cælorum*, & ex D. Paulo ad Corinth. 1. cap. 7. ibi: *De virginibus autem præceptum Domini non habeo: consilium autem do tanquam misericordiam consecutus à Domino, ut sim fidelis. Existimo ergo hoc bonum esse. Et deinde: Et mulier innupta & virgo cogitat, quæ Domini sunt ut sit sancta corpore & spiritu.* Et item 1. ad Timoth. cap. 5. *Adolescentiores autem viduas devota: cum enim luxuriate fuerint in Christo, nubere volunt, habent damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt.* Ex quibus locis colligimus continentiam virginum utriusque sexus prædicatam, laudatam & Matrimonio prælatam fuisse à Christo & Apostolis; absque Matrimonij tamen contumelia: quod & honorabile idem Apostolus vocat ad Heb. cap. 13. sicut rectissime Patres Græci & Latini interpretantur. Breviter D. Chrysostomus ad Psal. 50. sub finem: *Tria hæc sunt virginitas, Matrimonium, fornicatio. Matrimonium tenet locum medium, fornicatio infimum, virginitas summum. Virginitas coronam habet, Matrimonium laudem; fornicatio pœnam et cruciatum.* Idem D. Chrysostomus ad locum citatum Matth. homil. 63. His omnibus occultè ad optandam eligendamque virginitatem inducit: possibile namque id esse hominibus hoc fere modo confirmat. *Cogita tecum, si aut à natura Eunuchus esses, aut injuria hominum sic effectus, quid faceres; cum et hujusmodi voluptatibus careres, & nullam carendo mercedem consequeris? Gratias igitur Deo agas, quia magna premia rutilantesque coronas habebis, si ita vivas; quemadmodum sine aliquo illi premio: imò verò multò facilius, tutius atque jucundius; tum quia spe retributionis corroboraris; tum quia conscientia virtutis gaudes.* Eademque ferè Theodoretus in loca Epistolarum D. Pauli supra citata. Sed studiosissime ad effectum perduxit Ecclesia, institutis frequentissimis utriusque sexus Collegiis & cœtibus, qui Religionis & Christiana Philosophia ardentiori zelo commoti, perpetuæ virginitatis servanda voto se abstringebant. Ignatius beatis Apostolis vicinus in epistola 5. ad Philippenses sub finem, Collegij virginum & cœtus viduarum meminit. Et in epist. 6. ad Philadelphenses, virgines spiritu illuminatas vocat. Et in fine epist. 7. ad Smirnenenses ἀειπαρθέναι appellat. Et in epistola 9. ad Antiochenos, virgines agnoscant, cui se consecrarunt. Votum manifestè significat; unde in fine ἁγιολήπται Virgines vocat, id est quas Christus in Sponsas accepit. Quæ

AD CAUSÆ XXVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. III

Novatores ferre non possunt. Sed eos Tertullianus *lib. de velandis Virginitibus* profligat, in quo describit votum continentiae & oblationis ipsius corporis & spiritus, quæ Deo fit; cum virgo ipsam naturam consecrat & dedicat; cum nubit Christo, illi tradit carnem, & Sponsat maturitatem suam. Idem in *lib. de Monogamia* tractans locum *Apost. 1. ad Timoth. cap. 4. habentes iudicium, quod primam fidem resciderunt*: illam scilicet, quam in viduitate vel in virginitate professæ erant, & non perseverant. D. Cyprianus *de habitu virginum* & in *epistola 62. ad Pomponium*, quæ ad nostram quæstionem maximè pertinet, ex qua hæc verba in occasionem cavillandi rapiunt quidam, ut inferant virgines etiam post votum ad Nuptias posse transire. *Quod si ex fide se Christo dicaverunt, pudice & castè, sine ulla fabula perseverent; ita fortes & stabiles premium virginitatis expectent. Si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius nubant, quàm in ignem delictis suis cadant.* Quæ verba Pamelius & recentiores quidam doctissimi accipiunt de virginibus, quæ necdùm velatæ & professæ virginitatem fuerunt solemniter voto, sed tantùm, ut loquimur, simplici voto se obstrinxerint. Nisi malimus, nondùm planè constitutis in Africa virginum consecrandarum ritibus, cum dispensatione & venia, metu majoris scandali D. Cyprianum fuisse locutum, ut ex contextu totius Epistolæ colligere licet; non quod in posterum hanc veniam promitteret. D. Athanasius *tomo 1. in Apologia ad Constantinum Imperatorem. Christus inter cetera dona sua virginitatem nobis est largitus, exempla evangelica sanctitatis.* Certè puellas ea virtute praditas Sponsas Christi Catholica Ecclesia appellare solita est, quas Ethnici videntes ut templum admirantur. Nusquam enim alibi sanctum illud & caeleste æternæ virginitatis mandatum feliciter adimpletur, nisi apud solos Christianos &c. Et addit: *ideò virgines appellari membra Christi propriè, quoniam soli Salvatore nostro membra sua dedicaverunt.* Optatus Milevitanus *lib. 6. loco insigni*, de usu Ecclesiæ Africanæ circa virginum professionem & votum & habitum, professionis, consecrationis, abscissionis capillorum apertissimè meminit. Quinetiam & velamenti capitis formam exponens, ita loquitur: *Spiritale nubendi hoc genus est. In Nuptias Sponsi jam venerant voluntate & professione sua, & ut secularibus Nuptiis renuntiasse monstrarent, spiritali Sponso solvebant crinem, jam caelestes celebraverant Nuptias &c.* Et postea: *Nuda'is denuò capita jam velata, de quibus professionis detraxistis indicia, qua contra raptores aut petitores videntur inventa. In Mirella iudicium est voluntatis, non castitatis auxilium, ut rem jam Deo devotam, ne qui sponsabat, perseveret petere, aut ne raptor audeat violare: signum est ergo, non Sacramentum.* Eodem ferè tempore D. Ambrosius in eam rem apertissimè plurima scripsit *tribus libris de virginibus ad Marcellam sororem*, quam initio *lib. 3. Liberio summo Pontifici* vovisse virginitatem ait his verbis. *Namque is (scilicet Liberius) cum in Salvatoris natali ad B. Apostolum Petrum virginitatis professionem, vestis quoque mutatione signares, atque astantibus etiam puellis Dei compluribus, qua certarent invicem de tua societate: Bonas, inquit, filia Nuptias desiderasti &c.* Præcipuè verò in medio dicti *lib. 3. adversus objectiones quorundam fidelium. Si quis igitur putat consecratione virginum minui genus humanum, consideret quia ubi pauca virgines, ibi etiam pauciores homines;*

ubi studia virginitatis crebriora, ibi numerum hominum quoque esse majorem. Discite quantas Alexandrina totiusque Orientis & Africana Ecclesia quotannis sacrare consueverint. Pauciores hic homines prodeunt, quam illic consecrantur virgines. Et paulò post: Aiunt etiam plerique maturioris ætatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo Sacerdotalis esse cautionis debere, ut non temerè puella veletur. Spectet planè, spectet ætatem Sacerdos, sed fidei vel pudoris. Spectet maturitatem verecundia, examinet gravitatis canitiem, morum senectam, pudicitia annos, animos castitatis &c. Non ergo ætas reicitur florentior, sed animus examinatur. Idem D. Ambrosius lib. de Institutione Virginis cap. 17. & iterum lib. ad virginem lapsam cap. 5. ritus omnes professionis exponit: Non es memorata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo divinitati te obtulisti velandam. Et postea: Servare oportuit fidem, quam substantis testibus pollicita es, semper cogitare, cui virginitatem spondaeris. Et postea: his tunc in illo die consecrationis tuæ dictis, & multis supra castitatem præconis, sacro velamine tecta es, ubi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu pariter clamavit Amen. Dicit aliquis melius est nubere quam uri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam: ceterum quæ se spondit Christo, & sanctum velamen accepit, jam nupsit, jam viro immortalis juncta est: & jam si voluerit nubere communi lege conjugij, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Et in cap. ultimo Corruptorem virginis vocat corruptorem templi ei, qui uno scelere duo crimina perpetrat, adulterium & sacrilegium. Quare mirum non est, si quando post votum & professionem audeant contrahere Matrimonia Monachi vel Sanctimonialia, hujusmodi conjunctiones tanquam nefariæ & sacrilegæ dissolvantur.

Quam in rem sicut & ad confirmanda ea, quæ diximus, observatione dignissimi sunt Concilij Ancyranum Can. 18. Carthaginensis Can. 4. & 16. Africani Can. 11. & 93. Concilij Carthag. III. Can. 4. & 33. Chalcedonensis generalis 7. & 16. Synodi sextæ in Trullo. Canones 44. 45. & 46. & Can. 18. & 68. D. Basilij: quibus meritò addendus D. Chrysostomus in elegantissimis duabus admonitionibus ad Theodorum lapsam. Accedunt Occidentalium Syricij, Innocentij, Leonis, Gelasij, Gregorij, aliorumque Summ. Pontificum similia super eadem re Decreta, & reliquorum sanctæ Ecclesiæ Patrum, D. Hieronymi, D. Augustini & aliorum autoritates, quas Collectores Canonum Burchardus & Ivo collegerunt, & postremo Gratianus locis initio citatis, & Magister sentent. lib. 4. Dist. xxxviii. eosque secutus D. Thomas 3. parte Summa Qu. 53. art. 1. & 2. Qui ferè omnes in hanc sententiam conveniunt, ut votum definiant; alicujus boni cum animi deliberatione Deo factam promissionem. Debet enim diligenter examinare qui vovet, an sibi expediat, & utrum in voto perseverare valeat. Deinde requiritur, ut firmum sit hujusmodi propositum. Postremo illa promissio necessaria est.

Quoniam autem diximus fieri promissionem hujusmodi, sequitur solo animo absque ulla solemnitate speciali posse fieri: & hoc votum appellatur simplex, quod intus, mente, solo animo & nuda promissione concipitur. Appellatur verò votum solemne, quando homo actu se dedicat Deo, videlicet vel per sacri Ordinis susceptionem, vel per professionem probatam.

AD CAUSÆ XXVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. *113*
 batæ Regulæ, tacitè vel expressè factam, modo legitimo & solemnè. Quam
 quidem professionem, si de virginibus agatur, recipit Episcopus; si de
 Monachis, Abbas vel alius Superior; eodemque tempore novum habi-
 tum, vestem novam, velum & alia, quæ à professis gestari solent, no-
 vus professus induit, in locis nempe, quibus est alius habitus & vestis
 Novitiorum & Professorum. Contingit enim aliquando & Novitiorum &
 Professorum eundem esse habitum. Post probationem tamen peractam,
 secundùm tempora singulis Ordinibus constituta, hujusmodi vestis & ha-
 bitus & regulæ professio emittitur, ad evidentiorè probationem scriptura
 interveniente. Quæ omnia confirmantur *Can. 1. & 3. Causa XVII. Qu. 2.*
Can. 2. 3. 8. 9. 10. 16. 17. 34. 35. 36. & 37. hac nostra Causa XXVII. Qu.
 1. Ex quibus Canonibus Theologi & Canonistæ veteres & recentiores
 differentiam deducunt, quam supra attulimus inter vota simplicia & so-
 lemnia. Qua de re gravissimæ controversiæ sæpissimè exortæ fuerunt, ut
 colligitur ex *cap. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 16. & 17. extra de Regularibus, & cap.*
3. 4. 5. 6. & 7. extra Qui Clerici vel voventes. Et postremò Bonifacius
 VIII. *cap. unico de voto in vi.* manifestiùs definivit utrumque votum. Et
 quidem votum solemnè definit, quod solemnifatum fuerit per susceptio-
 nem sacri Ordinis, aut per professionem expressam vel tacitam, factam
 de Religionibus per Apostolicam Sedem approbatis. Reliqua omnia
 vota, licet manifestiùs emissa, quod ad materiam nostram pertinet, non
 possunt rescindere Matrimonia postea contracta; & intelliguntur esse
 simplicia: quæ etsi impediunt Matrimonium contrahendum, semel ta-
 men contractum postea non dirimunt. Violatoribus tamen votorum sim-
 plicium, quantò manifestiùs fuerint emissa, tantò propter plurium scan-
 dalum & exemplum durior pœnitentia injungitur *dicto capit. unico.* Quod
 & veteribus Canonibus obtinuisse constat ex plerisque Canonibus, quos
 in *hac Quest.* Gratianus retulit: quibus juvabit addere elegantissimam
epistolam Anselmi Cantuariensis Archiepiscopi 157. Tandemque Concilio
 Tridentino apertissimè iterùm sancitum in *Sessione 24. de Matrim. Can.*
9. & sessione 25. de Regularibus cap. 15. post expletum annum probatio-
 nis, & transactum in habitu suscepto initio probationis, factam pro-
 fessionem post annum 16. valere; antea factam nullam esse.

AD QUESTIONEM 2.

Causa XXVII.

QUÆ pertinent ad decisionem *Questionum* quæ continentur in *hac*
Qu. 2. ferè omnia explicare antevertimus in tractatu generali de Ma-
 trimonio, & in explicatione 1. *Questionis.*

In hac verò 2. *Quest.* hæc quæstio excutitur, *an puella alteri desponsa-
 te possint renuntiare priori conditioni, & vota sua transferre ad alium.* Quæ
 quæstio in duas iterùm resolvitur, *an sit conjugium inter illos; 2. an pos-
 sint ab invicem discedere.* Unde occasione rapta, attingit Gratianus im-
 pedimenta quædam, propter quæ non tantùm Sponsalia, sed etiam Ma-
 trimonium dissolvi omninò potest, v. c. si per vim consensus extortus
 fuerit, & vis illata; de qua agitur *Can. 33. & 34.* Sicut & in *Can. 29.*

agitur de alio impedimento dirimente, nempe propter frigiditatem & impotentiam coeundi, quæ Matrimonium dissolvit, quod nondum est confirmatum & perfectum corporali commixtione, nec potest perfici propter impedimentum naturale. Quò pertinet quod D. Augustino tribuitur, dictum in *Can. 16. hac Qu.* mulierem non ad Matrimonium pertinere, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. Et ut loquitur D. Leo I. in *Can. seq. cum societas Nuptiarum ita sit à principio instituta, ut præter commixtionem sexuum, haberet in se conjunctionis Christi & Ecclesia Sacramentum; non dubium est illam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua docetur non fuisse Nuptiale Mysterium.*

Duplicem autem observare debemus Matrimonij perfectionem; alteram, quæ consensu; alteram, quæ per conjunctionem corporum absolvitur. Primâ perfectio repræsentat unionem Christi cum Ecclesia, quæ per charitatem fit: altera verò arctiorem ejusdem Christi designat unionem; qua nempe Christus carnem humanam assumpsit per unionem hypostaticam. Addamus & aliud, aliquando Matrimonium initiatum appellari, quod fit per Sponsalia, quæ quidem celebrantur per pactionis fidem: sed vinculum illud, sicut deinde dicemus, non adeò astringit, quin possit solvi. Nam Sponsalia præparant potius, quam faciunt Nuptias: & ut loquitur D. Augustinus *lib. 3. Confessionum cap. 3.* idè instituta fuerunt Sponsalia, ut Sponsæ non statim tradantur, ne vilem habeant Mariti datam, quam non suspiraverit Sponsus dilatam, *Can. 39. hac Qu. 2.* Unde & appellantur Sponsalia, & fieri dicuntur per fidem pactionis *Can. ult. hac Qu. 2.* Cui ascribitur in margine hæc vox *Palea*; quo verbo quid significetur apud Gratianum variè certant Interpretes. Quidam enim aiunt Capita, quæ hujusmodi inscriptionem habent, post Gratianum adscripta fuisse; vel etiam ab ipso Gratiano, cum recognosceret Collectionem, addita fuisse. Alij dicunt illa capita esse incertæ fidei & levissimi momenti. Alij verò à Græco verbo *παλι*, quasi iterum addita à Gratiano. Vel sicut in *Basilicis* vetus Interpres designatur per hæc verba *ὁ παλαιός*, id est vetus Interpres; ita & verbum *παλι* in Gratiano videtur significare vetustiores Gratiano Collectores Canonum. Ut ut sit, quod pertinet ad *dictum Can. ultimum* doctissimi viri Romani Correctores & Antonius Augustinus apud D. Augustinum non reperiri affirmant. Refertur tamen in *Capitulo 1. de Sponsa duorum & in 1. Collectione eodem titulo.* Ex quo fluxit vulgaris distinctio Sponsalium de futuro & de præsentem, sive fidei pactionis, & fidei consensus: quam explicat Gratianus, cujus verba perinde ac si Autoris forent, irreperant in contextum. Fidem pactionis ita explicat, quando aliquis alicui promittit fidem, quod eam ducet, si permiserit ei rem secum habere, vel etiam pro consensu. Quæ verba obscura eam habent sententiam, ut qui post Sponsalia concubitus atque congressus sequitur, sit pro fide consensus, sive pro Matrimonio præsumpto, pro consensu nuptiali & honesto ac obsequenti rationi, non libidini; adeoque ut fides, quæ ab initio simpliciter de futuro Matrimonio data fuerat, per subsequentem conjunctionem corporum impleta & consummata videatur: & ut loquuntur Jurisconsulti, transformatus & renovatus prior consensus de futuro in præsentem & præsentem consensum ex sequenti copula præsumatur. Unde sæpe

AD CAUSÆ XXVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. II,
in Decretalibus præsumptum Matrimonium appellatur, ut constat ex
cap. 30 & ult. extra de Sponsalibus & Matrimonius.

Fides verò consensus quænam sit, explicatur eodem *Canone ult. de*
consensu præsentis, quo mutuo se concedunt & invicem faciunt potesta-
tem corporis sui, & mutuo se suscipiunt vir in uxorem & uxor in ma-
ritum. Ex hac distinctione plures decisiones sequi ostendemus, v. g. Spon-
salia de futuro, non impedire posterius Matrimonium perfectum: sed
tantum de fide rupta, id est de perfidia, fidem fallenti pœnitentia impo-
nitur: imo & aliquando, si justa causa subsit, remittitur pœna. Præter-
ea non impediunt ingressum Religionis Sponsalia de futuro: quæ ali-
ter se habent, si fides consensus intervenerit, id est Sponsalia, quæ vocant
de præsentis; vel si consensus de futuro, ut diximus, per copulam se-
quentem confirmatus fuerit: quo casu Matrimonium præsumptum dicitur,
sicut diximus; modò tamen effectus sequatur: nec enim conatus
sine effectu sufficeret *cap. ult. de Sponsalibus & Matrim.*

Sponsalia etiam de præsentis, quæ purum & perfectum consensum
absque conditione & tempore continent; vel, si Sponsalia de futuro se-
quatur copula, alia Sponsalia, imò & Matrimonium sequens impediunt:
quia fuisse Matrimonium jure dici potest cum eo vel ea qui quæque
Sponsalia de præsentis, vel Matrimonium præsumptum prius contra-
xerat.

Moribus nostris, ut & antiquo Jure Canonum, eoque per Conc. Trid.
sess. 24. *de Reform. Matrimonij cap. 1.* revocato, reprobantur hujusmodi
præsumpta Matrimonia; præsertim si clandestina, & non interveniente au-
toritate Ecclesiæ celebrata fuerint.

His ita præmissis, facilior aditus patebit ad dissolvendam quæstionem à
Gratiano propositam (quæ & multas sub se continet) nempe utrum puel-
læ alteri desponsatæ priori conditioni possint renunciare. Antequàm
eam excuriat, quærit utrum solus consensus Matrimonium faciat, &
qualis debeat esse ille consensus. Quam quæstionem in generali tractatu
absolvimus, nempe consensum interponi de individua vitæ consuetudi-
ne ineunda inter legitimas personas: conjunctionem verò corporum
non esse de substantia, sed esse effectum illius causæ, id est consensus.
Potest enim esse perfectum Matrimonium & perseverare etiam absque con-
cubitu & conjunctione corporum; non ideo tamen dicendum, quia
inter Sponsum & Sponsam consensus intervenit, contrahi per conse-
quens Matrimonium. Non enim ille consensus, ut diximus, præsens
est, nec habet præsentem obligationem, sed eam reiicit & confert in
futurum. Nec obstat quod sæpe & in Libris sacris & apud bonos au-
tores mariti & uxoris nomina tribuantur Sponso & Sponsæ, & conju-
gij nomen Sponsalibus. Ita enim per anticipationem vocantur, & no-
mina commutantur; quamvis plurimum inter se differant. Unde recepta
apud Juris Canonici & Theologiæ sacre Scriptores, triplex illa distinc-
tio Matrimonij, initiati, rati & consummati. Initiatum intelligitur per
Sponsalia de futuro; ratum, sive prima ratione perfectum, per consen-
sum præsentem: consummatum verò, quod per commixtionem corpora-
lem effectu ipso, & ultima perfectione confirmatur. Itaque quod Sponsi
& Sponsæ, itemque Sponsalia, aliquando usurpant conjugum & con-

jugij nomina, illud accidere intelligendum spe futurorum, non re præsentium. Non quod in ipsa desponsatione conjuges fiant; sed quia ex fide, quam ex desponsatione sibi debent invicem, postea efficiuntur conjuges: sicut & concubitus dicebatur jure Decretalium facere Nuptias; si modò fides pactionis, id est sponsalia de futuro præcessissent: quod Matrimonium vulgò præsumptum appellari diximus.

Ex quibus elicimus decisionem primorum quindecim Canonum, ex quibus prima pars hujus 2. Quæstionis constat; in quibus xv. Canonibus Gratianus disputat, & obiicit aliquando conjugij & conjugum nomen tribuī etiam Sponsalibus & Sponsis. Solutiones quas attulimus, confirmare incipit Gratianus à *Can. 16. & 17. & seqq.* præcipuè verò *Can. 31. 32. 33. & 34.* à quo *Can. 34.* tertia pars hujus quæstionis incipit: quod & sequentibus Canonibus confirmat, maxime 39. ad quem ejus nota observanda, & *Can. 40. 41. 42. 43. 44. & 45.* ad quem ejusdem Gratiani nota, sicut & ad *Can. penultimum* idem suadet & confirmat.

His ita explicatis, transit Gratianus ad 2. Quæstionem, quam principaliter tractandam susceperat, *utrum Sponsus & Sponsa possint ab invicem secedere, & quibus casibus*: quam quidem non tantum initio proponit, sed etiam in fine adnotationis suæ ad *Canonem 45.* repetit his verbis: *Verum liceat renuntiare conditioni*; id est in fine 3. partis. 4. enim pars incipit à *Can. 48.* & duobus Canonibus continetur: 5. verò & ultima pars duobus itidem postremis Canonibus. In quæstione verò præcipua intelligenda, animadvertenda est & repetenda explicata distinctio Sponsalium de futuro & de præsentī, & distinctio Matrimonij initiati, rati & consummati. Distinguendæ etiam variæ secessionis causæ: vel enim causa religionis, vel alterius Matrimonij contrahendi, vel frigiditatis aut impotentia, vel vis aut metus adhibiti in contrahendo seceditur; aut certè nulla alia ex causa, quam ut à Sponsalibus aut Matrimonio recedatur.

Quod pertinet ad primam secessionis causam, quæ religiosæ vitæ suscipiendæ gratia & prætextu continentia perpetua obtenditur; ex his, quæ diximus, repetendum. Si Sponsalia tantum intercesserint, alteri licet, invito altero, Monasterium eligere *can. 27. & 28. hac nostra Quæstione 2.* Idemque dicendum est, si Matrimonium perfectum sit, sed solo consensu, nondum secuta conjunctione carnali: tunc enim etiam altero repugnante, alter ingredi religionem potest: cum enim una nondum caro fuerint effecti, potest unus ad Deum transire, & alter remanere in sæculo, exemplo quorundam Sanctorum, qui de Nuptiis vocati fuerunt *cap. 2. conversione conjugatorum*: quod Capitulum est desumptum ex Gratiani nota ad *can. 26. hac Quæstione & Causa.*

Quod si Matrimonium perfectum fuerit & consummatum, & alter conjugum Religionis causa Matrimonium dissolvere velit, non altero consentiente; lex quidem humana, ut ait Gregorius primus in *can. 19. junctis can. 20. 21. 22. 23. 24. hac Quæstione*, concedebat, ut nempe alter ex conjugibus ultrò & sponte, non expectato alterius consensu, vitam monasticam posset amplecti, etiam sine ulla pœna & nulla re præstita alteri, qui remaneret in sæculo, ut ostendunt plures Justiniani Constitutiones *Leg. 53. §. ad hoc sancimus, Leg. 56. §. nam & à maritis Cod. de*

Episc. & Clericis, Novella 5. cap. 6. & Novell. 22. cap. 5. Illas tamen leges D. Gregorius primus non observandas esse censuit pluribus rationibus adductis, & hac præcipuè quia viro non licet uxorem dimittere, excepta sola fornicationis causa, postquam per copulationem vir atque mulier unum corpus effecti fuerint. *Qua est, inquit, ista migratio vel conversio, in qua una eademque caro ex parte transit in continentiam & ex parte remanet in pollutione?* Nec enim mulier potestatem corporis sui habet, sed vir: similiter & vir potestatem corporis sui non habet, sed mulier. Quare in iis casibus vel vir, vel mulier de Monasterio abducenti sunt, & reddendi alteri qui petit; etsi maritus Monachus, vel Clericus factus fuerit: dummodò tamen mulier Religionem ingressa non fuerit, vel maritus eodem voto se non obstrinxerit. Quin imò & hoc amplius, nec sine consensu alterius, orationis causa permittitur alteri ex conjugibus per longius tempus secedere, sed statim redire debet. Quæ Quæstio plenius tractatur infra *Causa xxxiii. Qu. 4.*

Si verò utriusque consensus interveniat, continentem vitam ducere permittuntur; quod evenit cum boni conjuges aut meritum augere desiderant, aut ante actæ vitæ culpas delere: tunc enim, ut loquitur Nicolaus primus in *can. 16. licet scriptum sit, quod Deus conjunxit, non homo separet; Deus tamen, & non homo separat, quando divini amoris intuitu ex utriusque conjugis consensu Matrimonia solentur.* Quod & ante Gregorium primum, Basilius Magnus in *can. 22. eadem Causa & Qu. 5.* senserat, ut ad eum *can. Romani Correctores* notaverunt: & iterum eadem quæstio plenius tractatur *Causa xxxiiii. Qu. 5.*

Ad dictum verò *Canonem 26.* observandum est eum pertinere ad causam celebrem divortij Lotharij & Thebergæ. Confectus est autem ex duabus epistolis Nicolai I. nempe 50. & 51. & in eandem sententiam super eodem divortio scripsit doctissimè Hincmarus Remensis, allatis etiam Gregorij I. epistolis, quas & Gratianus inserit in *can. 19. & 21. hac nostra Quæstione.* Hincmari verò tractatus extat ejus operum *tomo 1. Interrogatione 23. pag. 682.* eademque omnia postea confirmata fuerunt posteriorum Pontificum Decretalibus, *toto titulo de Conversione conjugatorum extra.*

Arcenda tamen vis omnis, temeritas, & properatio, nec quilibet consensus sufficit in hujusmodi secessionibus *Can. 2. 11. 12. 13. & seqq. xxxiii. Qu. 5.* Quare meritò Eugenius II. in *Can. 23. hac Qu. constituit, si vir & uxor divertere pro sola Religiosa vita inter se consenserint, nullatenus id sine Episcopi conscientia fieri, ut ab eo singulariter proviso constituantur loco, id est seorsim & separatim in loco tuto, securo & libero ab Episcopo tam vir, quàm mulier interrogentur, & examinentur, utrum parati sint permanere & perseverare in proposito & voto tanti momenti. Quem Canonem iterum in alia Synodo Romana repetitum reperio apud Luitprandum in *vita Leonis IV.* eodem ordine & numero, nempe 36. quo & hic citatur à Gratiano. Æquissimum est enim excutere causas antecedentes hujus secessionis, nunquid simulatæ, per vim vel metum extortæ, aut quo alio malo more elicitæ fuerint. Præterea æquissimum est, ut nemo fidelium juxta divinam auctoritatem initum dissolvat per se conjugium; sed debet cum Sacerdotali conscientia separari, unde be-*

nedictionem ineundi accepit; præsertim quoties proponitur facienda separatio amore perpetuæ continentiæ, sicut eleganter loquitur Hincmarus in *dicto Opusculo de divorcio Lotharj, ad interrogationem 5. tomo 1. pag. 524.*

Quod si ob causam impotentia & frigiditatis separatio petatur, quamvis super hoc dubitarum fuerit plurimum; tandem iusta & Canonica separationis causa fuit visa hoc colore, quia nunquam per commixtionem carnis conjuncti una caro fuerint effecti. Uno verbo distinguunt inter ratum & consummatum Matrimonium, ita tamen ut alter conjugum, qui consummationi Nuptiarum impedimentum attulit; sine spe conjugij alterius maneat; alter verò secundas Nuptias possit contrahere: quod sic intelligendum, si ab initio, id est ante consummationem, juvena fuerit impossibilitas. Superveniens enim post consummationem, sicut & furor, aut impedimentum quodlibet superveniens, non solvit Matrimonium consummatum, Gratianus ad *can. 28. & can. 29. 30. 31. hac nostra Questione.* Quæ materia iterum plenius repetitur in *Causa xxxiii. Qu. 1. & toto tit. extra de frigidis & maleficiatis.*

Quod si per vim & metum illatum abducta & rapta fuerit Sponsa, reddenda est omnino priori Sponso, & ad eum reverti compellenda per Ecclesiasticas censuras *can. 34. 46. 47. 48. usque ad 50.* ad quem malè Gratianus distinguit, ad priorem Sponsum redire teneri, si ductio in domum Sponsi & benedictio Sacerdotis in Sponsalibus intervenerit: non teneri verò redire, quoties ductio & benedictio non intervenerit. In quo rectè notatur Gratianus. Hujusmodi enim solemnitates nihil addunt ad substantiam & perfectionem Matrimonij. Nam extrinsecus adveniunt *Can. nostrates xxx. Qu. 5.* Quod verò pertinet ad celebrem quæstionem de rapto, variis ejus speciebus, & pœnis tam Canonibus quàm Legibus impositis, & quomodo jus civile à Canonico in hac Quæstione dissidet, tractabimus suo loco, nempe in *Qu. ult. Causa xxxvi.*

Superest postrema & ultima quæstio, utrum desponsatus vel desponsata renuntiare priori conditioni possint, & ad alia Sponsalia transire. Et quidem non posse renuntiare, sed ad prima redire compelli per censuras Ecclesiasticas suadere videntur *Can. 8. 27. & 50. & passim in tit. de Sponsa duorum.* Verumtamen hæc lex est imperfecta: si enim Sponsalibus prioribus contemptis, Matrimonium cum alia vel alio sequatur, vel etiam Sponsalia de præsentibus; ei quidem, qui fidem fregit, pœnitentia imponetur, sed non dissolvetur Matrimonium sequens vel sequentia Sponsalia de præsentibus: & ira conciliandus *Canon. penult. cum Can. ult. hac Causa & Quest. & cum cap. 1. extra de Sponsa duorum.* Priora itaque Sponsalia vetant cum alia contrahi Matrimonium, sed contractum non dissolvent; Sponsalia de futuro proculdubio dissolvent. Et hæc secundum jus vetus canonicum: quam severitatem posterioribus Decretalium Constitutionibus à Pontificibus temperatam reperimus. Et quidem in *cap. 2. de Sponsalibus & Matrimoniis* Pontifex ait, inducendos esse Sponso & Sponsas, ut fidem impleant. Quod si ambo repugnent, & communi consensu uterque recedere velit; hoc posse in patientia tolerari rescribit Pontifex, exemplo societatis, quæ mutuo consensu solvi potest. Quod si alteruter tantum renuntiare velit Sponsa-

AD CAUSÆ XVII. ET SEQQ. DE SPONSAL. ET MATRIM. 119
libus, dummodò rationabilis causa subfit (sicut in *Canonis* 34 casu hac
Causa & *Qu* & ad cap. 10. de *Sponsalibus* adnotari solet) causa co-
gnita solvi poterunt Sponsalia.

Postremo quæritur, quid si nulla causa subfit, sed alteri alter displiceat; quæ questio tractatur in cap. 17. extra de *Sponsal. & Matrim.* in quo quærebatur qua censura mulier quæ Sponsalia contraxerat; imò & juramento confirmaverat, compellenda esset ad fidem adimplendam & Matrimonium contrahendum.

Respondet Lucius III. cum libera debeant esse Matrimonia, monendam potius esse mulierem quam cogendam hac ratione, quia coactiones solent difficiles exitus habere. Quod sumpsit ex Gratiano initio *Quest.* 2. *Causa* xxxi. & Gratianus ex Ambrosio in *epist.* 1. ad *Corinth.* cap. 7. dicente, quia invitæ nuptiæ solent malos proventus habere: & ne quid deterius contingat cap. 2. & 12. extra de *Sponsalibus*. Itaque cap. 17. temperatur juris veteris austeritas, qua præcisè compellebantur Sponsi & Sponsæ contrahere Matrimonium. Et hanc esse veram sententiam ex verbis hujus Capituli manifestissimè ex veteribus Interpretibus quidam viderunt contra Glossam, quæ fictitias solutiones plures excogitat, quas meritò Cujacius irridet ad *dictum capit.* 17. eaque ratione tandem jus canonicum in concordiam rediit cum Jure civili, quo alter ex Sponsis ultrò & sponte, etiam sine causa, mutata voluntate, renuntiare conditioni & nuntium remittere potest *Lege* 6. ff. de *Sponsalibus*, *Lege* 1. *Cod. eodem*, *Lege* 2. ff. de *divorciis*, & *Lege* 2. *Cod. de repudiis*.

Diximus libellum repudij mittendum esse. Antequam nempe secunda Sponsalia contrahantur, priora debent legitimis modis per libellum repudij dirimi; alioquin Jure Civili, qui bina habent Sponsalia eodem tempore, infamia notantur *Lege* 1. & 12. §. 1. ff. de *his qui notantur infamia*. Jure verò canonico, ut diximus, secunda Sponsalia de futuro consistere non possunt, & dirimenda sunt; nisi vel Matrimonium, vel copula subsecuta sit de præsentis, ut diximus.

Postremo in *Can.* 10. 12. 14. 15. 18. & 31. hac *Qu.* quæritur, utrum per sola Sponsalia, non secuto Matrimonio, aliquod impedimentum contrahatur ad contrahendas Nuptias cum cognatis Sponsi vel Sponsæ, si contingat eorum alterum decedere; quod impedimentum vulgò publicæ honestatis solent appellare. Quam in rem observandus maxime *Canon.* 18. sed hæc tractatio commodius reiicietur ad *Causam* xxxv. in qua de consanguinitate & variis ejus speciebus tractatur, & de impedimentis affinitatis, & quæ eam imitatur, publicæ honestatis.

AD QUESTIONEM I.

Causa xxviii.

Res tres quæstiones Gratianus suscipit tractandas in hac *Causa* xxviii.
1. An conjugium sit inter infideles. 2. An uxor vel maritus fideles, altero conjuge in infidelitate manente, ab eo recedere possit, & alias Nuptias contrahere. 3. An bigamus existimandus sit, qui ante Baptismum unam uxorem duxit, & post Baptismum alteram.

Ad intellectum harum quaestionum duo notanda sunt. 1. Divortium duobus modis accipi debere. Et quidem in Jure Civili divortium accipi solet, quoties Matrimonij vinculum omninò dissolvitur, & ad alias Nuptias transire licet; idque etiam post consummatum Matrimonium, pluribus ex causis Legibus comprehensis permittebatur. Jure verò canonico etiam divortium accipitur cum jure & vinculo Matrimonij durante, separatur & solvitur tantum societas & consuetudo vitæ; victus & usus tori interdicitur: quo casu non licet alteri ex conjugibus, altero superstite, de alio Matrimonio cogitare.

Observandum 2. aliud esse Matrimonium legitimum & non ratum: aliud ratum & non legitimum: aliud legitimum & ratum simul. Legitimum dicitur conjugium, quod singulorum populorum moribus & institutis convenienter contrahitur: & hoc Matrimonium reperitur etiam apud infideles; quod ratum non est. Aliud ratum Matrimonium dicitur, quod inter Christianos & fideles celebratur; ratum ideò dictum, quod firmum sit & inviolabile, id est quod nunquam dissolvi possit. Huic rato Matrimonio si solemnia accedant, legitimum & ratum simul appellatur: si verò absque solemnitatibus peragatur, solo affectu & consensu de presenti inter fideles, ratum duntaxat appellant, non legitimum. Et ne quis recentem aut fictam à veteribus juris Interpretibus hanc distinctionem putet, & praesertim à Gratiano ad *Canonem 1. & ultimum hujus Quaestionis 1.* intelligat à summis Pontificibus eam fuisse relatam & comprobata à Clemente III. & Celestino III. in *cap. 1. & 2. de conversione Infidelium in 2. Collectione*, & ab Innocentio III. in *cap. 7. extra de Divortis*. Malè tamen veterem errorem secuti Collectorum Canonum Clemens & Celestinus in *d. cap. 1. & 2.* autorem distinctionis faciunt Gregorium I. nempe ex *can. 2. Qu. 2. hac nostra Causa*: cum tamen illius distinctionis autor sit D. Ambrosius in *Commentario ad capus 7. epist. 1. ad Corinth.* Ex quo sumptus est praedictus *can. 2.* & cujus locum, quia necessarius est maximè, exscribemus, in hæc verba Apostoli: *non est enim frater aut soror servituti subjectus in hujusmodi. Hoc est non debetur reverentia conjugij ei, qui horret autorem conjugij. Non enim ratum est Matrimonium, quod sine Dei devotione est; ac per hoc non est peccatum ei, qui dividitur propter Deum, si alij se junxerit. Contumelia enim (reato is solvit jus Matrimonij circa eum qui relinquitur, ne accusetur ali, copulatus. Infidelis autem recedens & in Deum, & in Matrimonium peccare dignoscitur, quia noluit sub Dei devotione habere conjugium. Itaque non est ei fides servanda conjugij, qui ideò recessit, ne audiret Autorem esse Christianorum Deum conjugij. Nam si Esdras Propheta dimitti fecit uxores aut viros infideles, ut propitius Deus fieret; nec iratus esset si alias ex suo genere coiperent: (non enim ita praeceptum his est, ut remissis istis, alias minime ducerent) quanto magis si Infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere Legis suæ viro? Illud enim non debet imputari Matrimonium, quod extra Legem Dei est: sed cum post cognoscit & dolet se deliquisse, se emendat, ut veniam mereatur. Si autem ambo crediderint, per Dei cognitionem confirmant conjugium.*

His ita praemissis apertior erit decisio trium Quaestionum, quæ in hac Causa continentur. Et quidem 1. decisio hæc est, inter Infideles & inter

inter Judæos fuisse verum & legitimum Matrimonium, quia & fides consensus interveniebat, & suscipiebatur societas & consuetudo vitæ, voto & animo proles procreandæ; ideoque Christus ipse & Apostoli agnoscunt hujusmodi conjugia, maritos & uxores vocant: nam & ipse Deus autor est conjugii. Verum est Matrimonium, sed non est ratum, id est non est indissolubile, non habet vim & effectum Sacramenti; quoniam apud Gentiles & Judæos variis ex causis, sicut notavimus, dissolvebantur Matrimonia, ita ut ad alia Matrimonia liceret transire. Gratianus ad *Can. 1. 14. & ultimum hac Quest. 1.* Quinimò & Apostolus retineri debere hujusmodi conjugium ait post conversionem ad fidem, quia spes est per cognitionem Dei & conversionem alterius conjugis confirmari & ratum fieri hujusmodi matrimonium; ideoque ab altero ex conversis ad fidem retineri debet conjugium & conservari, quantum absque pietatis detrimento licebit. Qua in re notandus est communis consensus omnium interpretum Græcorum & Latinorum ad dictum cap. 7. epistola 1. ad Corinth. Et quidem præcipuè D. Ambrosii loco citato, & D. Augustini in *Can. 9. hujus Quest. 1.* & ex Græcis D. Chrysostomi, Theodreti, & ex utrisque Theophylacti: qui omnes asserunt, secundum mentem Apostoli, si alter ex infidelibus conjugibus post conversionem alterius recedere obstinatè voluerit in odium Christiani nominis ab eo, qui conversus est, nec cum eo morari sustinet, vel etiam sub ea conditione tantum, quæ sit turpis, & Christianæ pietati adversetur: illis duobus casibus habere locum dictum Divi Pauli: *Non est frater vel soror subjectus servituti in hujusmodi. Contumelia enim Creatoris, ut ex D. Ambrosio diximus, solvit jus Matrimonii circa eum, qui relinquitur, id est fidelis relictus injustè liberabitur vinculo Matrimonii, & ut loquitur D. Augustinus, plus tenebitur amore divine gratiæ, quam carnis luxuriæ; & membrum, quod eum scandalizat, fortiter amputabit, Can. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. hac Causa & Quest. & Can. 2. Quest. 2.* Uno verbo inquit D. Chrysostomus: *Si jubet infidelis te sacrificare, aut esse socium impietatis propter Matrimonium, aut recedere: melius est, ut distrahatur Matrimonium, quam pietas.* Quod pluribus deinde confirmat. Quod si fidei converso ad fidem non fuerit molestus infidelis conjug, nulla ratione recedere debet fidelis, ex Apostoli consilio; quod necessitatem inferre rectissimè docent D. Augustinus & reliqui Patres ex verbis Apostoli. Et quidem D. Augustinus in *Can. 8. hac C. & Q.* Non ait, propter vinculum cum talibus conjugale servandum, sed ut acquirantur Christo, recedi ab infidelibus conjugibus vetat Apostolus. Et maximè in *Can. 9. Utrumque licitum est pariter per justitiam, qua coram Domino est, & ideo nihil eorum Dominus prohibet: sed non utrumque expedit propter infirmitates hominum; & ideo id quod non expedit, Apostolus prohibet, dante sibi Domino liberum prohibendi locum: quia neque id quod monet Apostolus, prohibet Dominus; neque id quod prohibet Apostolus, jubet Dominus.* Et postea: *Licitum erat per justitiam; sed etiam licitum non esse faciendum admonet D. Paulus propter liberam benevolentiam: quia, ut supra dixerat, quamvis & hoc liceat, non tamen expedit id quod licitum est, quando permittitur quidem, sed usus ipsius potestatis alius infert impedimentum salutis: sicut est discessio fidelis*

conjugis ab infideli, quam non prohibet Dominus precepto legis, quia coram illo injusta non est: sed prohibet Apostolus consilio charitatis, quia infidelibus affert impedimentum salutis: non solum quia perniciosissime scandalizantur offensi; verum etiam quia cum in alia conjugia ceciderunt; viventibus eis, à quibus dimittuntur, adulterinis nexibus colligati difficillime dissolvuntur. Planissime Theodoretus in illud D. Pauli epist. 1. ad Corinth. cap. 7. *Ceteris autem, ego dico &c.* Hoc ego dico, idem est ac non inveni hanc legem scriptam in sacris Evangeliiis, sed nunc & eam fero. Quod autem B. Apostoli leges, leges sint Domini, clarum est iis, qui in divinis rebus sunt eruditi. Ejus enim vox est: an experimentum queritis ejus, qui in me loquitur Christus: & non ego, sed gratia, qua in me est: & dico per gratiam mihi datam. Ita etiam hic feri legem, sanctissimo per eum loquente Spiritu: cujus legis utilitatem ferenda ipse B. Apostolus subjicit, nempe spem futurae conversionis, & expectanda per Dei gratiam ab altero ex conjugibus conversis. Quod & elegantissime D. Chrysostomus explicat in hæc verba dictæ Epistolæ: Unde enim sciet mulier, si virum salvum facies? Hoc rursus refertur ad illud, non dimittat illum: si discessionem non agit; mane, ait. Nam & lucrum agis. Mane, & hortare, & consule, & persuade. Nullus enim doctor tantum potnerit valere, quantum uxor. Et neque imponit ei necessitatem; neque omnino ab ea rem exigit, id est ut convertat necessario, ne rursus molestius illud, scilicet conversionis opus, reddat: neque jubet desperare; sed sub incerto eventu futuri suspensam eam relinquit.

Ex his colligimus rationes, cur fideli non liceat infidelem conjugem dimittere, eo scilicet casu, quo ab initio ambo conjuges unius & ejusdem infidelitatis fuerunt, quando Matrimonio juncti sunt, & postea alter vel altera sine altero credit.

Hactenus de infidelibus conjunctis egimus. Quod si verò ab initio proponatur, utrum fidelis infideli vel Judæo possit jungi Matrimonio, agnoscendum erit tam veteri quam novo Testamento hujusmodi Matrimonia valide non contrahi; sicut idem Augustinus probat dicto Can. 9. hac *Quæst.* 1. & Theodoretus loco citato: imò & dissolvi debere contracta, nisi ad fidem Christianam infidelis vel Judæus transire velit, Can. 10. 11. 12. & 17. hac *xxviii. Causa & Quæst.* 1.

Aliud dicendum si ambo conjuges fideles ab initio fuerint copulati Matrimonio, & alter postea vel ad infidelitatem, vel ad hæresim transeat: tunc enim quia semel ratum fuit Matrimonium per Sacramentum, nunquam potest postea dissolvi; nequidem per Ecclesiæ judicium, ita ut alter fidelis vel Catholicus ad alias nuptias transire possit: sed vel invicem se tolerare debent, vel separari tantum possunt, quantum ad societatem mensæ & tori, remanente perpetuo Matrimonii vinculo: Quia Sacramentum fidei, quod semel admissum fuit, nunquam amittitur, ut ait Innocentius III. in celebri cap. 7. extra de Divoritiis. Quamvis, ut initio ait idem Innocentius III. predecessor noster aliter sensisset. Intelligit verò Celestinum III. ut rectè Glossa ad dictum cap. 7. cujus sententia extat in cap. 2. de conversione infidelium in 2. Collectione, in parte decisa, ibi: Cum S. Christiano viro propter odium uxoris Christum negante, & sibi copulante paganam. Quo casu malè Celestinus III. rescrip-

ferat fidelem uxorem relictam posse ad aliud Matrimonium transire. Quod hinc rectè mutat Innocentius III. quem sequitur Concilium Trid. *Sessio 24. can. 5. de Sacramento Matrimonii.* Quòd si postea conjux alter infidelis ad fidem etiam revertatur à gentilitate vel hæresi, reintegratur Matrimonium; nisi fortè medio tempore fidelis contemptus vel derelictus aliud Matrimonium contraxerit; vel etiam semel relictus alter ex conjugibus, & Ecclesiæ judicio separatus, ad Religionem transire voluerit, *cap. ult. de Conversione conjugatorum.*

Quòd si Catholicus cum hæretica, vel contrà, Matrimonio jungatur, hujusmodi Matrimonium consistit & valet, nec dissolvi quacumque ratione potest; quamvis pluribus Canonibus admoneamur hujusmodi conjugii esse abstinendum; nisi in contrahendo profiteantur se futuros Catholicos, *Can. 16. hac Causa & Quest.* ut rectè contra Glossam annotat vetus Interpres Hugutio; ita ut Canones illi numerandi sint inter leges imperfectas, quæ prohibent aliquid fieri, sed factum non rescindunt: quod sæpius in causis Matrimonii contingit.

Ad 2. Quæstionem quæ pertinent, explicavimus supra.

AD QUÆSTIONEM III.

IN 3. Quæstione quæ ad Bigamos pertinet, proponitur hujusmodi quæstio, utrum reputandus sit Bigamus, qui ante baptismum uxorem duxerat, quâ mortuâ alteram uxorem ducit. Quæritur, inquam, utrum Episcopus, Presbyter, & Diaconus ordinari possit; & utrum, ut loquuntur, irregularitatem incurrat, adeò ut non possit ordinari. Quæ quæstio tractatur etiam, & fusiùs in *Dist. xxvi. & in Dist. xxiv. can. 7. 8. & seqq. & toto titulo extra de Bigamis.* Orta verò est illa quæstio occasione verborum B. Pauli in *Epist. ad Timotheum 1. cap. 3. & in epistola ad Titum cap. 1.* In quibus locis Apostoli explicandis non constat inter Ecclesiæ Patres, sive verba, sive sententiam spectemus. Quidam enim ex Græcis, & etiam ex Latinis hæc B. Apostoli verba, *unius uxoris virum,* existimant non tantùm accipienda de viro, qui habuit unicam uxorem ante ordinationem; sed etiam de viro, qui habet adhuc unicam uxorem eo tempore, quo ordinandus postulatur; idque ideò sic statutum ab Apostolo allegant, quoniam & Judæi Apostolorum tempore plerumque non abstinebant à polygamia; vel etiam contra Evangelicam legem & Judæi & Christiani facillè suas dimittebant uxores, & alias ducebant primis viventibus; quod licebat tam lege Mosis, quàm ex Principum Christianorum constitutionibus, quæ diutissimè manserunt, contradicente licet Ecclesiâ. Nihilominus tamen Ecclesia secundùm veritatem Sacramenti & ejus institutionem, nullò tempore hujusmodi conjunctiones probavit, & polygamos hujusmodi viros & uxores reputabat, eosque tanquam bigamos & polygamos removebat à Sacerdotio; quia prioris Matrimonii vinculum non erat dissolutum, sicut B. Chrysostomus notavit ad *dictum cap. 3. epist. 1. ad Timoth.* quamvis in *epistola ad Titum* initio magis inclinare videatur in sententiam, quæ tandem recepta est, accipienda esse verba D. Pauli de eo, qui post unicas nuptias contractas, & uxore mortua; ad ordines se promovendum exhibet. Theodoretus verò & ex Orientis

Patribus nonnulli de polygamia tantum explicant in eum quem retulimus sensum : quin & uxorum sive primis, sive secundis nuptiis, posse admitti ad sacros Ordines ait. Varias autem sententias Interpretum super dictis B. Pauli locis retulit D. Hieronymus in *epistola 83. ad Oceanum* : & Theophylactus varias etiam sententias Græcorum Patrum in dicta loca retulit. Major tamen pars & Græcorum & Latinorum in eam sententiam convenit, Apostoli verba intelligenda esse de illo, qui post mortem primæ uxoris ad Sacerdotium vel sacrum aliquem Ordinem promoveri desiderat. Meritò verò Theophylactus irridet eos, qui B. Apostoli verba figuratè accipiebant de eo, qui cum aliquod obtinet beneficium, aliud præterea simul obtinere contendit : quamvis & illud non quidem hoc Apostoli loco, sed aliis interdictum fuerit.

Non levis etiam controversia fuit in questione de Bigamis, utrùm uxore ducta & mortua ante Baptismum, & secundâ post baptismum superductâ, Bigamus censeretur debet, qui post Baptismum secundum Matrimonium contraxit. De qua questione in *epist. ad Titum* sic scribit B. Hieronymus. *Multi superstitiosius magis quàm verius etiam eos, qui, cum gentiles fuerint, & unam uxorem habuerint, quâ mortuâ, post baptismum Christi alteram duxerint, putant in Sacerdotio non legendos : cum utique, si hoc observandum sit, illi magis ab Episcopatu arceri debeant, qui vagam per meretrices antè exercentes libidinem, unam regenerati uxorem acceperint ; & multò detestabilius sit, fornicatum esse cum pluribus, quàm bigamum reperiri : quia in alio infelicitas Matrimonii est ; in alio ad peccandum prona lascivia.* Quam etiam sententiam plenius persequitur in *epist. 83. ad Oceanum*. Divi tamen Ambrosius, Innocentius I. Augustinus, Gregorius I. & plerique Patres & Concilia, quorum autoritates in hac *Questione nostra* referuntur, & in *Dist. xxvi.* contrariam opinionem prætulerunt : quæ recepta est his potissimum rationibus, quia Matrimonium infidelium & Judæorum, sicut probavimus supra, verum & perfectum est Matrimonium ; nec superveniens Baptismus efficere potest, ut non fuerit verum Matrimonium. Baptismus enim diluit & abstergit maculas, non nuptias, quæ probantur & laudantur à Christo : & ut ait S. Innocentius I. in fine *Can. 3. Dist. xxvi. aboleri non potest prioris nomen uxoris, cum non dimissum sit pro peccato, quod ex Dei sit voluntate completum.* Quod verò objicitur ab Hieronymo, à dictis Patribus ita refellitur, præcipuè ab Innocentio I. & D. Augustino, non idèò Bigamum removendum esse ab Episcopatu, vel Sacerdotio, quia peccavit ducendo primam uxorem ; sed idèò non admittendum ad Episcopatum vel sacros Ordines, quia secundam uxorem ducendo, normam Sacramenti & prærogativam electionis amisit, non ad vitæ meritum, sed ad Ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessarium, *Can. 1. Dist. xxvi.* Quæ norma Sacramenti in eo consistit, ut Christi unionem in charitate cum Ecclesia perfectè repræsentet : quod tantum fieri potest, si cum unica permaneat uxore maritus, nec dividat carnem suam in plures. Addit D. Ambrosius in *Can. ultimo Dist. xxvi. quomodo hortator poterit esse castitatis, qui conjugia frequentaverit ? Plura de Bigamis in titulo de Bigamis.*

AD QUÆSTIONEM I.

Causa XXIX.

IN hac Causa de impedimento ex errore conjugum procedente tractatur, quæ Causa in duas quæstiones dividitur. In 1. quæritur generaliter, utrum omnis error, vel saltem qualis error Matrimonium impediat non tantum contrahi, sed etiam semel contractum dirimat.

In qua Quæstione Gratianus, quem sequuntur Magister sententiarum, Thomas, & omnes ferè, ait rationem hanc dubitandi occurrere, Matrimonium solo consensu perfici: aliquis autem consensus reperitur, licet allegetur error. Sed statim subjicit non quemlibet consensum, sed liberum, spontaneum & certum desiderari: qui autem ignorat, vel errat, non potest dici consentire. Nihil enim tam contrarium consensui, quam error, *Lege Si per errorem ff. de Jurisdictione omnium judicum*. Non tamen omnis error sufficit ad dirimendum Matrimonium. Unde quatuor species erroris distinguit; vel enim error est personæ, vel conditionis, vel fortunæ, vel qualitatis. Duæ primæ species dirimunt contractum matrimonium; duæ verò postremæ non dirimunt. Error personæ, sive in persona est, si cum haberem animum Meviæ ducendæ, supponatur ejus loco Sempronia: quo casu defuit omninò consensus in Semproniam; ideoque facilè dirimetur qualecumque illud Matrimonium, quod nec ab initio constiterat: sicut in Jure civili emptio non consistit, si circa rei substantiam & materiam error interveniat *Lege in venditionibus ff. de contrahenda emptione*. Addenda exceptio, nisi conjuncti errore semel comperto, simul affectu conjugali perseverent. Nam subsequens consensus facilè conciliat nuptias.

Error etiam conditionis dirimit Matrimonium, e. c. si liber homo cum libera se contrahere existimet, quam postea servam esse deprehendit; vel contra, si libera cum servo, quem putabat liberum. Sed statim debent recedere ab invicem; alioqui subsequens consensus, cohabitatio vel copula Matrimonium confirmabunt, *cap. 2. & ultimo extra De conjugio servorum*. Quod & generale est in aliis casibus *cap. 21. & 28. extra De sponsalibus & Matrimoniis*. Præterea semper requiritur, ut judicium Ecclesiæ interveniat, *dicto cap. ult. & cap. 3. & 6. extra de Divortiiis*.

Duæ postremæ erroris species, nempe fortunæ & qualitatis, contractum Matrimonium dirimere non possunt: fortunæ, e. c. si pro divite duxerit pauperem, vel si plebeio nupserit mulier, quem nobilem existimabat; vel etiam si in qualitate erratum fuerit, e. c. si cum existimaret virginem ducere, meretricem vel corruptam duxerit. Quod & exemplo emptionis receptum, in qua si non erretur in corpore & materia, e. c. in sexu, si masculus pro fœmina supponatur; error circa qualitatem corporis vel sexus non obest, *Lege alioquin 2. §. 1. ff. de contrahenda emptione*.

AD QUÆSTIONEM II.

Quæstio 2. pertinet ad errorem conditionis specialiter, nempe si errans mulier nubat servo, quem liberum existimabat, vel vir errans pro libera servam ducat. Et quidem 1. quærit Gratianus generaliter, an legitimum sit conjugium inter servos & ancillas: quæ quidem dubitatio sumpsit originem ex Jure civili Romanorum. Ecclesia enim est in Republica, non Respublica in Ecclesia, ut loquebatur Optatus, & quatenus fieri potest, legibus sæculi obtemperari oportet. Jure autem Romanorum civili inter servos non est matrimonium legitimum, sed contubernium tantum. Multò minùs inter liberum hominem & ancillam, vel liberam & servum erat Matrimonium, nec dos, nec nuptiæ, *Lege Lucius 27. ff. depositi*. Quin imò inter liberas personas, disparis tamen qualitatis sive dignitatis, nuptiæ Jure civili contrahi non poterant, e. c. civis Romanus cum Latina, vel peregrina; Senatores & eorum liberi non poterant cum libertina, scenica, vel cum ea, quæ corpore quæstum fecerat, Matrimonium contrahere, Ulpianus in *Regulis titulo 6. & titulo 16*. Ex quibus locis lucem accipiunt pleræque Leges & loca veterum Patrum. Earum tamen Legum asperitatem 1º. quidem Principes, etiam Paganitemperaverunt; deinde Christiani Imperatores; potissimum verò Justinianus, tandemque Ecclesia ad veram Juris naturalis & Evangelii lucem reducerunt. Jure autem divino, quod Canonicum jus sequitur, quo apud Deum nulla est personarum acceptio, nec distinguitur servus & liber, non ingenuus, non libertinus, non plebeius, non nobilis; valent hujusmodi nuptiæ, maximè inter scientes. Si tamen inter servum vel servam, & liberum vel liberam, per errorem Matrimonium contractum fuerit, admittit Ecclesia eos posse divertere, *Can. 1. 2. 3. & 5. hac Quæstione nostra & cap. 1. extra De conjugio Servorum*. In conjugiiis tamen hujusmodi servorum, etsi non ignorarent conditionem suam, ab initio consensus dominorum desiderabatur; alioquin permittebat Ecclesia dissolvi conjunctiones hujusmodi, *Can. ult. hac nostra Quæst.* Quod postea mutatum fuit; adeò ut etiam contradicentibus dominis facta hujusmodi servorum conjugia valeant, *cap. 1. de Conjugio servorum extra.*

Notandum tamen, sicut supra attigimus, statim atque error conditionis deprehensus fuerit ab altero ex conjugibus, qui conqueritur se fuisse deceptum, confestim eum recedere debere; alioquin si, postquam conditionem intellexerit, vel facto, vel verbo expressè, vel tacitè consenserit, ampliùs non poterit dirimi Matrimonium, *Can. 4. hac nostra Quæst. & cap. 2. 3. & ultimo extra de Conjugio servorum*. Liberi autem, qui ex hujusmodi conjugiiis suscepti fuerint, non patris, sed matris conditionem sequuntur: si mater libera fuerit, erunt liberi; si serva, manebunt servi secundum legem nempe naturæ, per quam partus ventrem sequitur, *Lege Lex natura ff. de Statu hominum, Gaius lib. 1. Institut. tit. 4. §. 11. & Ulpianus in Regulis tit. 6. §. 8.* Ex quibus locis etiam constat adversari regulam Juris civilis, quâ in legitimis conjunctionibus liberi patris, non matris conditionem sequuntur. Sed, ut rectè

observat Cujacius ad dictum Tit. de Conjugio servorum, quamvis servorum contubernium post magnas & multas varietates tandem Ecclesia legitimis conjunctionibus adnumeraverit; retinuit id saltem ex Jure civili, ut si servus cum libera, vel contrà liber cum ancilla contraxerit, non sequatur tamen partus conditionem patris, sed matris, cap. ultimo de Servis non ordinandis, & cap. unico De natis ex libero ventre.

AD QUÆSTIONEM I. III. & IV.

Causa XXX.

PROsequitur Gratianus explicationem causarum, quæ vel impediunt Matrimonium contrahendum, vel etiam contractum dirimunt. In hac verò Causa tractat potissimum de impedimento, quod ex cognatione spiritali oritur, nempe in *Quæst.* 1. 3. & 4. Nam in 2. attingit leviter tantum impedimentum ætatis, & utrùm inter infantes rectè sponsalia contrahantur. In quinta quæritur an clandestina desponsatio manifestæ præjudicet.

Agamus priùs de cognatione spiritali, quam in tres quæstiones dividit. In 1. quærit, an maritus, qui proprium filium de Baptismate suscepit, vel si uxor susceperit proprium filium mariti, Matrimonium retinere debeant. In 3. an spirituales vel adoptivi filii naturalibus copulari valeant. In 4. an uxorem compatris uxoris suæ alicui ducere liceat. Ad quarum intellectum notandum tres esse cognationum species: aliam naturalem; aliam legalem; aliam spirituales: quibus singulis assignantur speciales Tituli lib. 4. Decretalium apud Gregorium IX.

Cognatio naturalis ex justo Matrimonio descendit Jure civili: Jure verò canonico etiam ex qualibet conjunctione, ut in sequentibus explicabimus. Legalis ex adoptione oritur, quæ civili Jure nuptias legitimas imitatur. Cognatio verò spiritalis illa dicitur, quæ solâ autoritate Ecclesiæ & Canonum introducta fuit; adeoque non principaliter & directò, sed relativè tantum & latius accepto legis divinæ nomine, ne pugnare videatur, quod in Canonibus dicitur, *Lege divina cognitam spiritalem cognationem*. Quod innuere videntur Canon 1. & 3. *hac Causa xxx. Quæst.* 3. Oritur verò illa cognatio ex causa Baptismi, Catechismi, Confirmationis, Ordinum sacrorum, Pœnitentiæ & Confessionis: in quibus omnibus vetus consuetudo inoleverat, ut fideles quosdam Patronos & susceptores sibi assumerent, qui locum parentum obtinebant. Nam generationis cujusdam spiritalis similitudines in illis reperiuntur; potissimum tamen in Baptismo illius regenerationis imago certissima repetitur ex verbis Christi, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*, &c. Reliquæ species spiritalis cognationis, v. g. in Catechismo, & Confirmatione, paulò sunt obscuriores. De illis tamen agitur in *hac 1. Quæst. Causa xxx. Can.* 1. 6. 8. 9. & 10. in quibus etiam filius & filia spiritalis appellantur, qui confitentur Sacerdoti & Presbytero, qui Patres suorum pœnitentium vocitari solent etiam hodie. Sed hæc postrema cognatio nihil ad hanc materiam pertinet.

Redeamus ad cognationem ex Baptismo, quæ propria species spiri-

tualis cognationis : ea ab initio contrahebatur tantum inter susceptum & suscipientem ; inter quos etiam per consequens nuptiæ prohibebantur tantum : *nihil aliud inducere debet justam nuptiarum prohibitionem, quam nexus hujusmodi, per quem, Deo mediante, anima copulata sunt, Lege 26. Codice de nuptiis, quæ est Justiniani.* Verum Canonibus longius porrectum est hoc jus. Et primùm quidem inter patrem & matrem naturalem, & spiritalem ; quæ appellatur compaternitas ; hac ratione quia alii per naturam, alii per spiritum parentes intelliguntur. Itemque quoniam vir & uxor una caro censentur ; si post Matrimonium contractum vir vel mulier de Baptismo susciperent aliquem vel aliquam, non inter solum suscipientem maritum vel susceptricem uxorem, sed etiam cum utrisque ex conjugibus compaternitas vel commaternitas contracta intelligebatur : & hujusmodi patres & matres spirituales ascendentium naturalium speciem & similitudinem obtinent *tota Quæst. 4.* Hoc amplius quædam cognatio à latere inducebatur per Baptismum, fraternitas scilicet ; e. c. qui ex susceptore & susceptrice nati erant, vel ante vel post susceptionem ex Baptismo, non poterant jungi Matrimonio cum susceptore susceptave, *Can. 1. 2. & 3. Quæst. 3.* imò nec cum filiis vel filiabus patris vel matris naturalis ejus, qui erat susceptus, id est cum fratribus aut sororibus suscepti, sive ante sive post baptismum forent nati ; perinde ac si inter se omnes ex iisdem parentibus geniti forent : quoniam utrique parentes invicem se compatres & commatres appellabant. Quod jus postea immutatum fuit, & generaliter statutum, ut hujusmodi personæ legitime possent copulari ; exceptis tantum illis personis, per quas compatres vel commatres effecti fuerant, & quæ causam dederant compaternitati. Uno verbo inter solos susceptos vel susceptas & filios filiasve susceptoris aut susceptricis prohibitio remansit. Quod explicatur in *Canon. 4. dicta Quæst. 3.* Cui non adversatur *Canon. 5. eadem Quæst.* Nam quod in eo Canone dicitur, sic est intelligendum, ut personæ quæ susceptæ fuerint ex Baptismo, Matrimonio nunquam jungi valeant cum filiis vel filiabus suscipientium ; non tantum si nati fuerint ante susceptionem de Baptismo, sed etiam si post susceptionem ex suscipiente natus vel nata fuerint filius aut filia. Quæ vera est conciliatio dicti *Can. 4.* cum 5. quam indicaverat vetus Interpres Hugutio, cujus mentem & sententiam secuti sunt Pontifices in *cap. 1. 3. & penult. extra De cognatione spiritali* : quam sententiam Cujacius ad illa capitula rectissimè vindicavit. Manet itaque jus vetus inter eas personas, quæ susceptæ fuerint in Baptismo ; non in reliquis, *dicto cap. 1. & 3. & penult.*

Quod autem diximus compaternitatis ratione inter susceptorem & matrem naturalem prohiberi nuptias ; illud protractum etiam ad eos, qui baptisaverunt & inter baptisatos. Minister enim Baptismi pro parte spiritali accipitur, *cap. ultimo dicto tit. de Cognatione spiritali extra & cap. 1. eodem tit. in VI.*

Ex supradictis omnibus causis cognatio præcedens, sive ex Baptismo, sive etiam ex Confirmatione, & Matrimonium contrahendum impedi-
bat, & contractum dirimebat : quas omnes species breviter & dilucidè
comprehendit *dictum cap. 1. de Cognatione spiritali in VI.* quibus & con-
trahendum Matrimonium impediri, & contractum dirimi decernit, eun-
dem que :

demque ait esse effectum cognationis spiritualis, quæ ex Confirmatione oritur.

Quod si per Catechismum, quem vocare solent Canones pabulum sacra-
crati salis, contracta fuerit cognatio spiritualis, Matrimonium quidem
contrahendum impedit; propter tamen illam cognationem contractum
postea Matrimonium non solvitur *cap. 5. extra de cognatione spiritali, &*
cap. penult. eodem tit. in 6. Ex datione verò aliorum Sacramentorum,
e. c. Pœnitentiæ, Corporis Jesu Christi Domini nostri, Ordinis & Ex-
tremæ-unctionis, non oritur cognatio, quæ Matrimonium impediatur, aut
dissolvatur, *cap. ultimo eod. tit. in vi.*

Diximus autem hæc ita locum habere, si cognatio spiritualis præcesse-
rit Matrimonium. Quid enim si sequatur contractum Matrimonium &
superveniat? Quæ quæstio tractatur in *1. quest. hujus Cause*, v. g. si post
contractum Matrimonium vir vel uxor filium aut filiam communem de
fonte susceperint, vel in Confirmatione; vel etiam baptisaverint ipsi
filiastrum, ut loquuntur, vel filiastram alterutrius ex præcedenti Matri-
monio, post secundum Matrimonium; vel de Baptismo susceperint, vel
in Confirmatione: his omnibus casibus quæritur, an propterea rectè ab
initio contractum Matrimonium dissolvatur. Et quidem vetustissimo Ju-
re Canonum dirimebatur Matrimonium; sequentibus verò Canonibus
retinetur Matrimonium, aliquo temperamento adhibito, ut constat ex
dicta Quæst. 1. quos merito etiam prætulere Alexander III. & sequen-
tes SS. Pontifices in *tit. de cognatione spiritali*. Cùm enim ipse Christus
præceperit, ut quos ipse Deus conjunxit homo non separet, scrupulo-
sum & anxium nimis visum est, ut per supervenientem cognationem
quandam commentitiam humanis constitutionibus inductam, sicut dixi-
mus, vinculum lege divina firmissimè connexum dissolveretur temerè.

Postremò notandum ex *Can. Non plures 101. de Consecrat. Dist. IV.* re-
ctissimè constitutum, non plures ad suscipiendum de Baptismo infan-
tem & in Chrismatione, quàm unum, sive virum, sive mulierem de-
bere adhiberi. Quod & confirmat *cap. ult. de cognatione spiritali in vi.*
cum hac tamen interpretatione, ut si plures accesserint de facto, spiri-
tualis inter omnes cognatio contrahatur, impediens contrahenda Ma-
trimonia, & contracta dissolvens. Meminisse verò debent maximè susce-
ptores & susceptrices admonitionis D. Augustini in *Sermone 163. de Tem-
pore, se pro ipsis fidejussores apud Deum extitisse; & ideò semper illis
solicitudinem vera charitatis impendere, Can. 105. Vos ante omnia de Conse-
crat. Dist. IV.*

Hactenus de veteri Jure Canonum & Decretalium. Postremò Con-
cilio Tridentino multitudo hujusmodi prohibitionum, spiritualis cogna-
tionis occasione inductarum, valdè fuit coërcita, & ad certas personas
restricta, quæ numerantur in *cap. 2. de Reformat. Matrimonii Sessione
24.* Primò quidem unum & unam tantùm, non autem plures ad suscipien-
dum de Baptismo jubet accedere secundùm *Can. 101. de Consecrat. Dist.
IV.* Quòd si plures adhibeantur, inter eos cognatio spiritualis non contra-
hitur, abrogato *Capitulo Quamvis de spiritali cognatione in vi.* Inter uni-
cum verò susceptorem & susceptricem, & baptisatum, & baptisati pa-
trem & matrem, pariterque inter baptisatam, & baptisatam, & bap-
tisati patrem & matrem tantùm cognatio spiritualis contrahitur, quæ nup-

tias impediatur : reliquis omnibus speciebus abrogatis , & extincta omnino cognatione , quæ ex Catechismo oriebatur. Et merito : totum enim illud jus cognationis spiritualis, præsertim quatenus ad impedimentum nuptiarum pertinet , non à Lege divina , nec ab Apostolo , nec Constitutionibus Canonicis antiquissimis fuit inductum , sed recentioribus , ut docuimus.

Aliquid addendum de legali cognatione, de qua etiam agitur in *Quest. 3. hac nostra Causa* , & in *tit. de Cognat. legali Extra.* Hujusmodi verò cognatio legalis contrahitur per Adoptionem , quæ frequens erat apud Romanos, & cujus ratione prohibetur Matrimonium inter eos tantum , qui inter se Jure civili parentum , filiorum , & fratrum aut sororum similitudinem obtinent , quamdiù nempe durat Adoptio. Nam per emancipationem eâ dissolutâ , dissolvitur etiam cognatio. Quod & Jure canonico confirmatur, *Can. 1. & 6. xxx. Qu. 3. & cap. unico de Cognatione legali Extra.* Ad quod Capitulum rectè Cujacius admonet etiam post Concilium Trid. fraternitatem adoptivam Matrimonium contrahendum impedire & dissolvere; quoniam adoptio fraternitatem quamdam adoptivam parit, *dicto cap. unico.* Baptismus autem non parit fraternitatem; imò nec propriè filium adoptivum facit , sicut Adoptio; in qua necessarius utriusque consensus intervenit , & futuri patris & filii adoptivi. In Baptismo verò non id agitur nominatim , ut susceptus susceptori , vel Ministro filius fiat vel filia; sed per interpretationem & fictionem quandam Adoptivi loco & quasi Adoptivi susceptores & susceptrices , & suscepti habentur.

AD QUESTIONEM II.

Quæritur in hac Quæstione utrùm Sponsalia anteseptennium possint contrahi : & deciditur propter ætatis & judicii infirmitatem non posse; quamvis parentes utriusque infantium nomine hujusmodi sponsalia contraxerint, *Can. unico* , qui solus in hac *Quest.* collocatur , & Nicolao Papæ tribuitur : qui Canon comparari debet cum *cap. 4. de Desponsatione impuberum in 1. Collectione* , & cum *cap. 2. eodem tit. Extra.* Ex quibus hæc elicitur sententia , inter utrumque vel alterum septennii minorem sponsalia , quamvis communi parentum consensu contracta , non valere propter judicii imbecillitatem. Consensus enim satis firmus in tenera illa ætate non æstimatur : is autem necessarius est omnino , & quidem integer , non tantum in Matrimonio , sed etiam in Sponsalibus : qui quidem nullus esse videtur , nisi intelligant contrahentes qua de re agatur. Excipitur , nisi consentiant , postquam pubertatem attigerint , & ratum habeant , quod eorum nomine parentes gesserint : idemque in Matrimonio multò magis *eodem Can.* constituitur , nempe ut inter puberes tantum ritè contrahatur ; alioquin si interveniente autoritate & consensu parentum duntaxat , ante legitimam ætatem fuerunt juncti matrimonio , usque ad pubertatem expectandum est , ut tunc vel ratum habeat Matrimonium , vel si non placeat , teneatur contradicere , qui minor annis Sponsalia vel Matrimonium contraxit. Excipiendum , nisi malitiâ ætatem suppleante , carnalis copula supervenerit. Copula , inquam , non nisi & copulæ

conatus, qui non sufficit solus, *cap. 6. 7. 8. 9. & 10. Extra de Desponsatione impuberum*. Excipitur etiam in *dicto cap. 2. eodem tit.* nisi fortè aliqua urgentissima necessitate interveniente, utpote pro bono pacis, talis conjunctio, scilicet nondum puberum, toleretur. Quod non de quibuslibet intelligendum, sed quoties pro bono pacis publicæ inter Reges & Principes, aut illustres familias Sponsalia vel Matrimonia ante legitimam ætatem contrahuntur: quoniam, ut loquitur *cap. 6. de Desponsat. impuberum in 1. Collectione*, multa dissimulantur, & æquanimiter tolerantur, ne discordia inter Potentes olim exorta, & per matrimonium hujusmodi sopita, denuò suscitentur.

AD QUÆSTIONEM V. ET ULTIMAM.

DE vitio clandestini & de furtivis Nuptiis in *hac Quæst.* agitur; in cuius fine Gratianus notat, clandestini vitium non facere, quominus ipso jure Matrimonium consistat. Quæ etiam erat communis sententia Theologorum illius temporis, qui nempe hoc vulgari argumento nitebantur, solum consensum sufficere eorum, de quorum conjunctione agitur, ex *Can. 2. xxvii. Quæst. 2.* quamvis legitimæ probationes deessent: aliæ enim probationes non admittuntur. Unde eveniebat aliquando, ut probationibus deficientibus in foro exteriori, aliis nuptiis postea jungerentur, qui priùs clandestinas contraxerant, & tamen tolerarentur: quamvis in foro interiori conscientia adulteri haberentur, nec consistere hujusmodi Matrimonia. Qui allegat verò se clandestinè Matrimonium contraxisse, sive vir, sive mulier, indistinctè tenetur probare, juxta vulgarem regulam Juris, qua actor probare tenetur. Et sic intelligendum *cap. 1. de Clandest. desponsat.* licèt loquatur tantùm de viro. Et quidem probare tenetur modis legitimis, nempe per testes vel authenticam scripturam, *Ca. 9. 10. & ult. hac nostra Quæst.* Quod si legitime probatum non fuerit, ab Ecclesia non compellebantur invicem cohabitare: liberum tamen eis erat clandestinè factum Matrimonium postea publicare, & palam notum facere in Ecclesia, à qua ratum habebatur, tanquam si ab initio in conspectu Ecclesiæ celebratum foret, *cap. 2. de Clandestina Desponsat.* quod desumptum est ex postremis verbis *Can. 1. hac nostra Quæst.* his nimirum: *Nisi voluntas propria & vota succurrerint legitima*: ex quibus etiam & ex notatis Gratiani ad *Can. 8. eadem Quæst. & ex d. cap. 2.* constat si postea conjuges, qui clam contraxerint, erratum agnoverint, & publicè Ecclesiæ renuntiaverint, ratum haberi, & publicè solemnitatibus adhibitis reconciliari. Quod necessarium est maximè post Concilium Trid. quo clandestina Matrimonia secundùm Jus Ecclesiæ & civile vetustissimum irrita sunt, ut deinde dicemus.

Quid si medio tempore ex hujusmodi clandestino & irrito Matrimonio liberi suscepti forent? Post ratihibitionem & comprobationem Ecclesiæ liberi suscepti legitimi fiebant, *cap. 9. extra qui filii sunt legitimi*. Confirmavit autem Ecclesia hujusmodi Matrimonia clandestina, si nullum aliud impedimentum supersit præter clandestini vitium. Nam si aliud præterea subsit, propter quod Matrimonium dissolveretur, aliud

erit dicendum. Etenim sapissimè ideò clam & furtivè hujusmodi Matrimonia perficiuntur; quia publicè non permetterentur, si nempe ritus & ceremoniæ omnes ab Ecclesia & jure publico præstitutæ observarentur. Unde si e. c. in gradu prohibito cognationis, non palam, sed clam, licèt inter ignorantes celebretur Matrimonium, eo casu ita dissolvetur, ut & proles medio tempore suscepta sit illegitima. Nec enim de parentum ignorantia liberi debent habere subsidium; quoniam eorum parentes clam & furtivè contrahentes, non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantia fuisse videntur, ut loquitur *cap. ult. de clandestina desponsatione*.

Observandum verò ex *Can. 1. hac Quest.* clandestina Matrimonia vetustissimo Jure Canonico planè irrita fuisse, sicut ostendunt verba dicti Canonis: *Aliter præsumpta connubia, non conjugia, sed adulteria & contubernia, vel supra, aut fornicationes potius, quam legitima conjugia esse non dubitare.* Quod & antiquo Jure Civili Romano receptum fuit, quo furtivæ conjunctiones irritæ erant, argumento *Legis 7. Cod. de Repudiis & Legis 3. ff. de Concubinis*, ut rectè observavit Cujacius *lib. 6. Observat. cap. 20.* quamvis postea clandestini vitium solum non dissolveret nuptias, dummodo consensisse contrahentes probarentur. Quam in rem expressa est *Novella 74. cap. 4.* ex quo sumptus est *Canon 9. Causa xxx. Qu. 5.* Jus verò Canonicum antiquissimum, sicut & antiquissimum Jus Civile prævaluerunt, ut modò dicemus. Ecclesia tamen perpetuò damnavit clandestinas nuptias, & publicari in Ecclesia jussit à Presbyteris, antequàm contraherentur, *Can. 1. 2. & 6. hac nostra Quest.* adhibitis ad id secundum consuetudinem quorundam locorum denuntiationibus, quas Banna vocare solemus, eamque consuetudinem generaliter Lateranense Concilium sub Innoc. III. prorogavit ad omnia loca, *cap. ult. de clandestina desponsat.* Per consuetudinem verò quorundam locorum intellige præcipuè Ecclesiarum Gallicanarum, in quibus ab antiquo, etiam ante dictum Concilium Lateranense, denuntiationes sive Banna præcedere contrahendum Matrimonium debebant, ut constat *ex cap. 27. de Sponsalibus extra, juncto capit. ultimo qui Matrimonium accusare possunt.* Quæ duo capita ex unico Rescripto Innocentii III. desumpta sunt scripto ad Episcopum Bellovacensem; & extant pleniora & integriora in 4. collectione *Decretalium* his verbis: *Bannis, ut tuis verbis utamur, secundum consuetudinem Ecclesie Gallicane editis.* Quamvis justis & gravibus ex causis denuntiationum & bannorum hujusmodi publicationem ab Ordinario remitti posse Concilii Trid. Patres admittant *cap. 1. de Reformatione Matrimonii sessione 24.* in quo capite dignissima observatione sunt verba hæc, quibus Jus antiquissimum adversus clandestina Matrimonia reducitur. Qui aliter quàm præsentem Parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus vel tribus testibus, Matrimonium contrahere attentabunt, eos sancta Synodus ad sic contrahendum omninò inhabiles reddit: & hujusmodi contractus irritos & nullos esse decernit, prout eos præsentem decreto irritos facit & annullat.

Postremò notandum *Canones 1. 10. & ultimum* non videri eorum Pontificum, quorum nomina habent inscripta. Sed desumpti sunt ex suppositiis quibusdam epistolis, de quibus in præfatione diximus. Nam *Canonis*

AD CAUS. XXXI. ET SEQQ. DE SPONS. ET MATR. 135

ultimi 1. pars usque ad hæc verba; *Nec litigantibus*, desumpta est ex ipsis verbis *Legis 1. Cod. Theodosiano de iudiciis*. Reliqua verò pars dicti Canonis est desumpta ex interpretatione Aniani veteris Interpretis ad dictam *Legem 1.* Cætera, quæ occurrunt in his Canonibus, & in *hactota Quest.* de variis ritibus & ceremoniis Nuptiarum, à viris doctis explicata pridem fuerunt, præcipuè à Briffonio lib. in eam rem singulari *de ritu Nuptiarum*. Hoc tantùm ad *Can. 3.* adnotabimus, qui desumptus est ex *responsis Nicolai Papæ I. ad Consulta Bulgarorum cap. 3.* quo ait apud Græcos eam fuisse consuetudinem, ut mares & fœminæ in capitibus deferrent ligaturas aureas & argenteas, quando nuptialia fœdera contrahabant. Quod quidem ex veteri ritu Paganorum fluxerat: quem idèò primi Christiani reprobaverant, qui novas nuptas more Gentilium prohibebant coronas ferre, ut notat Tertulianus *de Corona Militis*, ut omnis color & superstitio idololatriæ removeretur. Coronæ enim omnes in alicujus numinis tutela censebantur, cui per gestationem coronæ cultus & honor aliquis exhiberi videbatur. Postquam verò omnes idololatriæ cultus abolitus est, non improbavit Ecclesia usum coronarum & ornatum in nuptiis tam in Ecclesia Occidentali quàm in Orientali. Et quidem in ipsa urbe Roma de Nuptiis Patricii Ricimeris cum filia Imperatoris Anthemii testis oculatus Sidonius *lib. 1. epist. 5.* ita loquitur: *Jam quidem virgo tradita est, jam coronâ sponsus, jam palmata Consularis, &c.* Ad quem locum adhibe doctissimos Interpretes. Consuetudines verò pravas lampadum, chorearum, Scenicorum & Mimorum, quæ in nuptiis frequentantur, gravissimè reprehendit D. Chrysostr. *Homil. 56. in Genesim*: Plura de ceremoniis & diversis Nuptiarum solemnitatibus tam ex Conciliis, quàm ex Pontificum constitutionibus in *hac Quest.* referuntur à Gratiano, & plenius à doctissimo Antonio Augustino *lib. 28. Epitomes Juris Canonici antiqui cap. 5.*

AD QUÆSTIONEM PRIMAM.

Causa XXXI.

IN prima parte hujus Quæstionis quæritur, utrum & quibus casibus possit aliquis ducere in uxorem mulierem, cum qua, vivente uxore, commiserit adulterium. Quam quæstionem meritò Gratianus tanquam difficilem proponit. Nam generaliter & indistinctè in *Can. 1. 3. & 4.* videtur definiri, nullo casu eam posse duci in Matrimonium, quam per adulterium polluerit. Quod & probant Canones relati ab Antonio Augustino *lib. 28. Epitomes tit. 21.* quem titulum ita inscribit absolute: *Adulter non potest ducere uxorem cum qua, vivente ejus viro, concubuit.* In quam etiam sententiam proclivior est Cujacius in *tit. Decretal. de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium.* Unde & in *Can. 2.* qui est D. Augustini, plerique codices manuscripti & editiones meliores negationem habent ibi: *Fieri non potest connubium, cum quo precessit adulterium.* Ubi tamen Gratianus negationem non habuit: imò nec etiam ante Gratianum doctissimus Hincmarus, ut constat ex *Tractatu de Divortio Lotharii & Theberga tom. 2. ejus operum editionis Parisiensis*

ultima pag. 560. 672. & 673. quoloci refert dictum locum D. Augustini, detractâ negatione; proindeque admittit absolutè cum ea muliere contrahi posse matrimonium, cum qua priùs præcesserit adulterium; dummodò priore marito mortuo, pœnitentiam de adulterio commisso uterque peregerit.

Duas tamen addiderunt exceptiones Gratianus & Pontifices, qui eum secuti sunt: quibus non permittitur Matrimonium, & si contractum fuerit dissolvitur, nempe si vir vel mulier, qui vivente uxore legitima, adulterio se polluerint, de contrahendo matrimonio fidem invicem dederint, adhuc superstitè priore uxore; vel etiam si consilium cœperint prioris mariti vel uxoris occidendi, ut ad scelestas nuptias pervenirent. Nec refert utrùm eventus sequatur, vel non: sufficit machinatos fuisse, *Can. 4. 5. 6. hac Quæst. & cap. 6. penult. & ult. Extra de eo qui duxit in matrimonium.* Atque notandum, si prima uxore adhuc superstitè, cum posteriore de facto, non de jure matrimonium contrahatur: & prior uxor per insidias & Machinationes sublata fuerit, nunquam posse hujusmodi Matrimonium posterius reconciliari; quoniam per necem primæ uxoris posteriores nuptiæ conciliatæ sunt, *cap. 3. de eo qui duxit in matrimonium.* Nec admittenda distinctio Glossæ falsò desumpta ex *cap. ult. eodem tit.* si priore legitima uxore vivente, posterior uxor hujusmodi polluta non fuerit per adulterium, tolerari posse Matrimonium inter eos; si verò & homicidium & adulterium concurrat, non posse. Nam in specie quidem *d. cap. 3.* utramque concurrebat, & homicidium & adulterium; & ab utroque se purgare debent, antequam Matrimonium consistere possit, ut doctissimè probat Ivo Carnotensis *epist. 170. editionis 2.* At si de facto Matrimonium proponatur, etsi secuta non fuerit copula corporum, vivente priore uxore, quæ tamen per insidias perempta fuerit, consciâ posteriore uxore: eo casu, sicut diximus, verius est nunquam posse reconciliari flagitiosum illud Matrimonium. Si verò insidias prioris uxoris vitæ non struxerint, licèt ea superstitè, cum posteriore de facto contrahatur Matrimonium; modò tamen nec antè nec post secuta sit copula carnalis: pœnitentiâ utrique propter præmaturam properatarum nuptiarum spem & votum impositâ, non dissolvitur Matrimonium post prioris uxoris obitum; quæ est vera sententia *Capituli ultimi dicto titulo.*

Observandum tamen si ignorantem mulierem, vivâ uxore, ducat quis in uxorem contra jus omne divinum & humanum, quamvis nullum sit hujusmodi Matrimonium: mortuâ tamen uxore primâ non poterit maritus, qui posteriorem uxorem ignorantem decepit, divortium petere, ne de proprio dolo lucrum reportet. Poterit tamen mulier dissolutionem petere si velit, *cap. 1. & 7. eod. tit.* Quòd si cum sciente muliere, etiam superstitè primâ, Matrimonium de facto contrahatur, & liberi suscepti fuerint: tunc separandi sunt omnimodo conjuges, propter hujusmodi audaciam & contemptum Ecclesiæ: nec ex hujusmodi fornicatione & adulterio suscepti liberi erunt legitimi. Poterunt tamen, si adhuc sint ætatis ejus ut continere non possint, alias nuptias contrahere, post peractam scilicet de adulterio pœnitentiam. Nec enim propter solum adulterium eis perpetua continentia imponetur, *cap. 2. 4. & 5. eodem titulo*: in quo tamen *cap. 5.* (quod vide-

tur obstare) propter varias publici adulterii, perjurii, & provectioris præcipuè ætatis circumstantias indicitur perpetua continentia; sicut etiam solet indici, quoties vir aut mulier virum aut uxorem priorem occidisse convincuntur, *Can. 5. & 6. hac Causa & Quæst.* Hoc tamen singulare notandum ex dicto cap. 5. liberos ex adulterino & damnato coitu susceptos esse alendos à parentibus, & admoneri parentes, ut eis secundum facultates suas necessaria ministrent: quod & confirmatur *capitulo per venerabilem in fine extra qui sint legitimi*, scilicet ex æquitate naturali: quia hujusmodi liberi non proprio, sed alieno vitio laborant.

Postremò quod dicitur in *Can. 8. 9. & 10. & seqq.* secundas, tertias, vel quartas nuptias damnandas non esse; id constitutum est adversus hæreses quasdam veteres, & novas, quæ unicas tantùm nuptias admittebant; secundas & reliquas contra manifesta Apostoli verba fornicationes appellabant. In quo errore versatur autor *Canonis 9. in hac Quæst.* quem Chrysostomum non rectè appellat Gratianus: ejus enim autor est, qui opus imperfectum in Mattheum scripsit: qui liber ab initio Latinè scriptus est, & plures alios continet errores, à quibus longè alienus est D. Chrysostomus: quorum plurimos Sixtus Senensis in *Sacra Bibliotheca* retulit, & post eum Bellarminus in *Catalogo sacrorum Scriptorum* in recensione librorum D. Chrysostomi. Gratianus tamen in eo secutus est communem errorem sui temporis, quo solebat illud opus tribui D. Chrysostomo: & malè. Nam qui extat hodie *Commentarius D. Chrysostomi in Matth.* longè diversus est.

AD QUESTIONEM II. ET III.

Consensum in nuptiis intervenire debere non tantùm parentum, sed etiam eorum qui contrahunt, Jure Civili & Canonico receptum fuisse probavimus. Ille autem consensus non coactus, nec per metum expressus esse debet. Per metum intelligimus, non quemlibet pavorem & formidinem, sed atrociorè impressionem, quæ cadat in virum constantissimum, e. c. si vitæ periculum, omnium bonorum, vel existimationis & famæ immineat; sicut explicatur *tit. ff. quod metus causa, & eodem titulo lib. 1. Decretal.* Unde in *Can. 1. 2. & 3. hac Causa Quæst. 2.* si pater coactus & nolens filium aut filiam nolentes & contradicentes in Matrimonium tradant, hujusmodi Matrimonium non consistit: idemque dicendum, si filius vel filia tantùm contradicentes & inviti à parentibus in Matrimonium collocentur.

Notandum verò in *Canone 2.* qui inscribitur *Palea*, & iterum refertur in *cap. primo Extra de Desponsatione impuberum*, patrem filium puberem invitum & contradicentem non posse tradere in Matrimonium, si aliquo modo non consentiat. Nam si quodammodo annuat, volens simul & nolens, nec contradixerit patri, reverentiâ paternâ voluntatem filii inflectente, qui si suæ spontis & arbitrii foret, non elegisset hujusmodi nuptias; Matrimonium tamen valebit: & in hoc casu coacta, ut ita dicam, voluntas, sive potius remissa, & non absolutè libera sufficit. Quod ex Jure Civili repetitum est, ut constat ex *Lege 2. 21. 22. Dig. de Ritibus Nuptiarum, & Lege 12. Cod. de Nuptiis.* Additur in *d. Can. 2. h*

pater impuberem filium in Matrimonium tradiderit, quamvis nondum habeat certum animi iudicium, ut possit consentire; tamen postquam huiusmodi filius ad pubertatem & perfectam aetatem venerit, adimplere omnino debet quod pater promisit. Quae verba solutionem Glossae ad dictum caput. 1. extra de desponsat. impuberum, inanem & falsam esse ostendunt; cum ait de honestate esse hoc intelligendum, non autem de necessitate. Nam verba Pontificis necessitatem absolutam imponunt. Et dicendum filium puberem rescindere non posse & dissolvere Matrimonium, quod eo impubere pater elegerat. Nam sicut dicitur in *Lege Quamvis* §. penult. ff. de acquirenda possessione, iudicium impuberis pupilli infirmum suppleri autoritate & consilio tutoris; ita pariter in hac specie multo magis dicere possumus, infirmum impuberis filii iudicium suppleri & confirmari autoritate & consilio patris, perinde ac si ipse plenissime consensisset.

In *Canone* vero ultimo confirmatur quod diximus, non quemlibet metum efficere, ut semel contractae nuptiae dissolvantur; sed qui tantum cadat in constantem virum, sicut declarant verba dicti *Can. ultimi* in hoc loco: *Metu hominis unius tantus Rex non debuit*, &c. Desumptus vero fuit ille Canon ex Commonitorio Nicolai I. dato Legatis Rodoaldo & Joanni, quos in Gallias mittebat, ut autoritate sua interessent Synodo habendae & celebrandae super divortio Lotharii II. Ludovici Pii nepotis, qui regnum Lotharingiae & Burgundiae Transviranae obtinebat, & Thetbergae uxoris ejus legitimae, quam infano amore Valdradae pellicis injuste dimiserat: de qua lite plures Canones apud Gratianum referuntur, eamque in rem insignem tractatum edidit Hincmarus Remensis de *Divortio Lotharii & Thetbergae*.

In *Quaestione* 3. unicus Canon refertur, quo poenitentia triennii imponitur & parentibus, & eorum liberis, qui sponsalium fregerint: excusantur vero parentes, si absque eorum consensu liberi soli fidem datam in sponsalibus fregerint; quod desumptum est ex Concilii Eliberitani *Can.*

54.

AD QUESTIONEM PRIMAM.

Causa XXXII.

IN hac 1^a *Quaest.* quaestiones duae proponuntur, utrum adulteram mulierem retinere liceat, etiam postquam vel deprehensa fuerit in adulterio, vel damnata; nempe si postea eam poenitere contingat; vel si dimissa fuerit à marito ex causa adulterii, eam maritus postea reducere possit. Secunda quaestio est, utrum cum ea muliere, quae vulgo corpore quaestum fecerit, nuptiae consistere possint eo scilicet casu, quo parata est mulier, poenitentiam peractam, mores castiores colere cum marito in posterum. Et quidem observandum ad 1. *Quaestionem*, licere uxorem adulterii causam dimittere: imò dimitti debere tam *Jure Civili*, quam *Canonico*. *Jure*, inquam, *Canonico*, si obstinata in flagitio permaneat, non poterit retineri etiam à marito volente: sed poterit retineri, si resipiscat. *Jure* vero *Civili* deprehensam in adulterio, vel damnatam,

nec

nec maritus potest reducere, nec alius quilibet in uxorem ducere: alioquin in crimen lenocinii incidebat maritus, & in pœnas Legis Juliae de adulteriis; sicut & extraneus quilibet qui eam duxisset. Dixi *deprehensam, vel damnatam*. Nam tantum suspectam sine crimine retinere poterat *Lege 29. ff. ad Legem Juliam de Adulteriis, & Lege 2. & 9. Cod. eodem tit.* Dimissa verò uxore ex adulterii causâ liberum erat marito aliam superducere uxorem; quoniam Jure Civili violato geniali toro planè dissolutum intelligebatur vinculum Matrimonii. Contra verò Jure Canonico si propter adulterium dimissa fuerit uxor, vel à marito diverterit; nec viro nec uxori aliis nuptiis implicari permittitur. Manet enim vinculum fœderis conjugalis, quod Deus ab homine solvi non posse pronuntiavit; etsi nunquam reconcilietur: quod pluribus D. Augustinus docuit *hac eadem Causa xxxii. Quest. 7.* Nec obstat qui vulgò objici solet D. Ambrosii locus in *(an. 17. eadem Causa & Quest. in quo differentia constituitur inter virum & mulierem; ut nempe uxor, quæ à viro discesserit, aut maneat innupta, aut reconcilietur viro. Ait verò, idèò non idem de viro subdidisse D. Apostolum, quia viro licet ducere aliam. Qui Canon quamvis tribuatur D. Ambrosio; ad illum tamen Canonem rectè Romani Correctores observant, aliam omninò sententiam elici ex aliis scriptis D. Ambrosii; quæ eruditè adnotaverunt ad d. etum Canonem 17. Quibus addimus, Commentarios illos in epistolas D. Pauli, qui tribuuntur D. Ambrosio, non esse D. Ambrosii, sed alterius; nempe Hilarii Diaconi, qui Luciferianus fuit, ut constat ex Dialogo Hieronymi adversus Luciferianos sub finem. Nam in illis Commentariis non illo tantum loco, sed & aliis plerisque, non rectæ fidei plurimè reperiuntur opiniones: nec stylus planè convenit cum Ambrosiano. Quæ tandem controversiæ postremò Concilio Trid. decisæ fuerant, & prævaluit major pars Latinorum Patrum & celebriorum ex Græcis, qui negabant posse superduci aliam uxorem, nisi prior, quæ dimissa fuerat, morte priùs sublata foret.*

Observandum etiam in hac 2. Qu. recedere Jus Canonicum à Jure Civili in eo; quòd Jure Civili non liceret indistinctè vel meretricem, vel scenicam mulierem, aut infamem in uxorem ducere, vel abjectæ aut humilis conditionis: quas nuptias impares vocabant, & Lege Julia prohibebantur inter Senatores, Equites & illustriores personas *Lege 23. 41. 42. 43. 44. & 49. ff. de Rit. nupt. & Lege 7. Cod. de Incestis & inutilibus nuptiis.* Jure tamen Canonico non tantum hujusmodi Nuptiæ comprobantur, sed etiam laudantur: imò & ad peccatorum remissionem proficere dicuntur; ut nempe retrahatur à peccato mulier, quæ vulgò corpore quæstum facit. Quod & confirmatur Clementis III auctoritate in *cap. 20. extra de Sponsalibus & Matrim.* quod *cap. totidem* verbis repetitur ab Innocentio III. *lib. 1. Regist. pag. 70. edit. 1.*

AD QUÆSTIONEM II. ET III.

IN 2. *Quest.* quæritur, utrùm ea uxor sit, quàm solâ incontinentiæ causâ aliquis duxerit in uxorem. In qua rectè Gratianus ad *Canonem*

2. juxta Conciliorum & Patrum auctoritates, quas postea subjicit, ref-

pondet hac distinctione adhibitâ inter primam scilicet, & secundam institutionem Matrimonii. Prima institutio conjugii in Paradiso ante peccatum ea fuit, ut esset torus immaculatus, & honorabiles nuptiæ; ex quibus sine ardore concupiscentiæ matres conciperent, & sine dolore parerent. Secunda institutio post peccatum, & extra Paradisum facta fuit in remedium incontinentiæ, quam B. Apostolus 1. *ad Corinth. cap. 7.* significat: propter fornicationem, inquit, unusquisque uxorem, & unaquæque virum suum habeat.

Notandum in ipsa immoderatiore exactiōe debiti carnalis, quam non secundum imperium præcipit, sed secundum veniam concedit Apostolus, tolerari, ut etiam præter procreandi causam possint sibi misceri: & quamvis eos pravi mores ad talem concubitum impellant; nuptiæ tamen à peccato defendunt. Nec enim illud propter nuptias admittitur, sed propter nuptias ignoscitur: & ad illicitos concubitus vitandos mutuam conjuges sibi debent quodammodo servitutem, ut loquitur D. Augustinus in *Can. 3. Quæstione 2.* dummodò tamen ab initio eo animo & voto Matrimonium contractum fuerit, ut perpetua & individua societas vitæ retineatur; non autem si ad tempus & concubitus solius & incontinentiæ causâ juncti fuerint, sicut in *Can. 6.* hac nostra *Qu. 2.* plenius explicatur.

In fine verò Quæstionis, nempe à *Can. 13.* usque ad finem, secundum Jus Civile, de quo sæpius diximus, definitur parentum consensum desiderari in nuptiis, & absque illo consensu nuptias non esse legitimas: quod dictis Canonibus probatur. In quo articulo Jus Canonicum vetus cum Civili conveniebat: quamvis recentioribus postea displicuerit; tandemque Concilio Trid. mutatum sit. Jus verò vetus in *Quæst. 3. Car. unico* confirmatur, in quo quæritur, utrùm filia quæ sit in potestate avi ingenui, & cujus pater sit servus, debeat adhibere consensum patris, vel avi: & respondet Pontifex Pelagius, non patris, sed avi consensum spectandum. Cum enim pater sit servus; nec videtur quidem habere liberum voluntatis propriæ arbitrium: & Jure Civili præterea, quo utebatur tunc temporis Ecclesia, servitute liberantur liberi à potestate parentum, perinde ac si mortui forent. Servitutem enim mortalitati comparabant.

AD QUÆSTIONEM IV.

Quæstio 4. est, utrùm vivente uxore, liceat alicui filios ex ancilla quarere. Dubitandi ratio oriebatur propter Abrahæ, Jacob & aliorum Patriarcharum exempla, qui propter uxorum suarum sterilitatem, prolis procreandæ causâ ad ancillas accesserant, ex quibus prolem acceptam Deo susceperunt. Verùm hæc omnia ante Legem Moysi & Diluvium, tum propter generis humani raritatem, tum etiam propter mysticam & occultam quamdam rationem Patres defendunt: & pro varietate temporum dispensatio illa divina habuit locum, ut constat ex Canonibus in hac *Quæst.* relatis: & ut D. Hieronymus loquitur in *Can. 6. Servierunt Patriarcha Legi & tempori suo; serviamus & nos Evangelio & tempori nostro*: quo qui post fidem Christi fornicatur, templum Dei violat.

Quinimò damnantur voluptates extraordinariæ & immunditiæ in propriis uxoribus, & quales in meretricibus capi solent. Et ut D. Hieronymus loquitur *Can. 12. & 14. hac Quæst.* damnantur ipsa nuptiarum opera, si non cum honestate & verecundè, quasi sub oculis Dei fiant, & ut tantùm liberis serviatur. Hujusmodi tamen nimius ardor & intemperantia in uxore propria, licèt reprehendatur à Patribus, non punitur, tanquam si mortalis foret culpa; sed venialis est propter reliqua bona Matrimonii: ut ex sententia Patrum & Gratianus & Interpretes ad *Canonem 5. & 14. hac nostra Quæst.* notaverunt.

AD QUÆSTIONEM V. VI. VII. ET VIII.

IN Quæst. quinta multis SS. Patrum autoritatibus definitur, si virgini vel Inuptæ ituprum aut adulterium per vim inferatur, nec pudicitiam amittere virginem, nec adulterii ream esse uxorem. *Proposito enim animi permanente, per quod etiam corpus meruit sanctificari; nec ipsi corpori auferi sanctitatem violentia libidinis aliena, quam servat perseverantia continentie suæ,* ut ait D. August. *Can. 4. Quæst. 5.* & probatur pluribus Canonibus usque ad *Can. 14.*

A *Canone 15.* incipit agere de crimine adulterii, de quo aliquid initio hujus causæ diximus. Et quidem ad *Can. 14.* Gratianus ex D. Augustino adnotat, *Adulterium committi, cum vel propria libidinis instinctu, vel aliena consensu, cum altero vel altera contra pactum conjugale concubitur, atque ita frangitur fides.* Quod quidem adulterium nullo prætextu à viro, vel à muliere potest excusari, sive alter ex conjugibus languoribus & morbis confectus sit, sive absit: & quidquid excepta fornicatione horribile cogitari potest, alterutri contigerit, pro fide & societate sustineri debet. Nec est diversa causa vel conditio mariti aut uxoris. Christiana enim religio adulterium in utroque sexu pari ratione condemnat *Can. 15. & 16. & seqq. tota Quæst. 5.* Quibus etiam probatur non tantùm uxorem ex causa adulterii à marito accusari & dimitti posse; sed etiam maritum ab uxore: quod & confirmatur *Quæst. 6.* in qua dicitur, quamvis maritus vel uxor se invicem ex causa adulterii dimittere debeant; si tamen qui ex conjugibus accusat, ejusdem criminis adulterii reus sit, eum non videri admittendum, nec ut accuset jugalem, nec ut abjiciat. Quæ in re Leges & Constitutiones Romanæ differebant à Divinis Legibus & Canonibus. Nam Jure Civili mulier maritum adulterii reum postulare non potest: multoque minùs ex illa causa recedere à viro. Adversus quas leges frequentissimæ sunt Græcorum & Latinorum Patrum querelæ, præcipuè D. Basilii, D. Chrysostomi, D. Augustini, cujus plurima referuntur tam in *Quæst. 6.* quàm in 7. Et ex eo notandum *cap. 8. 9. 15. & ultimum lib. 2. de Adulterinis conjugis ad Pollentium,* in quibus nobis conservavit pulcherrimum rescriptum Antonini, cujus verba retulit Ulpianus in *Lege 13. §. 5. ff. ad Legem Juliam de adulter. Index adulterii ante oculos habere debet, & inquirere an maritus pudicè vivens mulieri quoque bonos mores colendi autor fuerit. Periniquum enim videtur, ut pudicitiam vir ab uxore exigat, quam ipse non exhibeat. Quæ res potest & virum damnare, non rem ob compensationem mutui criminis inter viros.*

que communicare. Id est in eo casu non ideò pœnam adulterii evitabit uxor, quia vir adulter est: sed uterque puniendus est. Imò mariti gravius, quantò magis ad eos pertinet & virtute vincere, & exemplo regere fœminas. *Can. penult. Quæst. 6.* & ut eleganter ait D. Augustinus in *Can. ultimo Quæst. 6.* maritum alloquens: *Vis domum tuam capite deorsum pendere? Caput enim mulieris est vir. Ubi autem melius vivit mulier, quam vir; capite deorsum pendet domus.* Quæ metaphora elegans desumpta est à Scenicis & Thymelicis, qui capite deorsum posito, & pedibus sursum erectis, incedere solent. Ad quam loquendi formam doctissimus Ivo Carnotensis alludit in *Epist. 247. 2. editionis* in fine.

In *Quæstione* verò 7. proponitur vexata quæstio inter Theologos, utrùm ex causa adulterii damnata & dimissa uxore à marito, ea vivente, alteram ducere liceat; vel contrà utrùm viro dimisso ab uxore ex eadem causa, quod Canones permittunt, superstite viro alteri nubere possit. In qua quæstione conveniunt D. Hieronymus & D. Augustinus & Canones Conciliorum Eliberitani, & Africanorum, aliorumque, qui in ista *Quæst. 7.* referuntur: quorum sententia nititur verbis Apostoli in *1. ad Corinth. cap. 7.* *Si discesserit uxor à marito, &c.* Ad quem locum venerabilis Bèda ex D. Augustino *lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 26.* ita scribit: *Quare non addit, exceptà fornicationis causâ, quod Dominus permittit? Nisi quia similem formam vult intelligi, ut si dimiserit (quod causâ fornicationis permittitur) maneat sine uxore; aut reconcilietur uxori, Can. 3. Quæst. 7.* Eandemque fuisse sententiam D. Basilii & D. Chrysostomi, & maximæ partis Græcorum Patrum nuper probare conatus est doctissimus Arcudius in *Concordia Ecclesie Orientalis & Occidentalis libro de sacramento Matrimonii.*

Quod verò solet objici ex *Can. 17. hujus Qu. 7.* qui vulgò tribuitur D. Ambrosio, ideò *Apostolum non subdere de viro, quod promissit de uxore: quia licet viro ducere aliam.* Rectissimè ad illum Canonem Romani Correctores adnotaverunt contrariam sententiam D. Ambrosium asseruisse suprâ in *Can. Nemo xxxii. Causa Qu. 4. & in Canone An quod xxxiii. Qu. 2.* Et profectò verum videtur, quod adnotaverunt doctissimi viri Sixtus Senensis, Bellarminus aliique Commentarios hujusmodi in epistolas D. Pauli, vel D. Ambrosii omninò non esse, sed Hilarii cujusdam Romani Diaconi & Luciferiani, qui antiquior paulò fuit D. Ambrosio; vel non esse puros Ambrosii, sed interpolatos. Quas etiam Gratianus & Interpretes ad dictum *Can. 17.* comminiscuntur, solutiones planè sunt alienæ à verbis & mente Autoris. Adeò enim certum est eum, qui dimiserit uxorem, non posse aliam superducere, dimissa vivente; ut qui dimiserit uxorem eo animo, ut ducat infidelem, eamque Christianam faciat, adulterii reus sit, nec valeat Matrimonium (*Can. unico Quæst. 8. & cap. 8. extra de divortii.* Quod jus postremò Concilium Trid. confirmavit *sessione 24. Can. 5. 7. & 8. de sacramento Matrimonii.*

Exceptâ verò causâ adulterii, ex reliquis omnibus causis nunquam potest solvi Matrimonium Jure Divino; ex quibustamen Jure Civili dissolvebatur secundùm leges & constitutiones, quæ referuntur sub titulis de Repudiis & divortii Digestis & Codice.

AD QUÆSTIONEM I. ET II.

Causa XXXIII.

Quæ occurrit in hac Causâ 1. quæstio pervulgata est & celebris, an propter impotentiam coeundi & impossibilitatem reddendi debiti, vel vir à muliere, vel mulier à viro possit separari: & per consequens utrùm ille, qui ex conjugibus illo impedimento non laborat, aliud Matrimonium contrahere valeat. Subjicitur in fine, utrùm ex maleficii causa, sive fortilegii idem sit dicendum: eodemque modo titulus Decretalium concipitur de *Frigidis & maleficiatis*.

Progressus juris in hoc articulo maximè observandus. Jure Civili Romanorum Castratus, id est qui sectus est, Matrimonium nec contrahere, nec adoptare, nec posthumum hæredem scribere potest: Spado verò hæc omnia potest, cui tantùm frigiditas obstat, *Lege 2. sub finem ff. de adoptionibus, §. sed & illud Institutionibus eodem, & ad eum locum Theophilus, Lege 39. ff. de jure dotium & l. 6. ff. de liberis & posthumis*. Legibus tamen Juliis, quæ ad Matrimonium & prolem procreandam cives Romanos pœnis etiam propositis incitabant, de Spadonibus aliquid cautum fuisse conjunctim conjecturam facit *Lex 128. ff. de Verborum significatione*. Quinetiam reperio in *Lege 60. §. 1. & Lege sequenti ff. de Donationibus inter virum ut uxorem*, sæpe venire, ut propter sacerdotium, sterilitatem, senectutem, valetudinem, aut militiam divortium sequeretur: quia satis commodè Matrimonium retineri non poterat. Sed, ut ait *Lex 62. eodem tit.* illis casibus bonâ gratiâ Matrimonium dissolvebatur, id est inter volentes & communi consensu.

Tandem Justinianus in *Lege penult. Cod. de Repudiis* constituit, ut si maritus ab initio Matrimonii usque ad duos annos continuos, propter naturalem imbecillitatem non valeat se virum præstare, liberum sit mulieri, vel parentibus ejus, absque dotis amittendæ periculo, hujusmodi marito repudium mittere. Et postea in *Novella 22. ex qua sumpta est Authentica hodie Cod. de repudiis*, triennium expectari voluit. Quod & Jus Canonicum admisit. Quæ causa repudii necessaria, & justa in speciem, primùm fuit inducta à Justiniano.

Jure verò veteri Canonico semel contractum cum frigido vel Spadone Matrimonium dissolvi non poterat, *Can. 18. & 27. Causa xxxii. Qu. 7.* in quo ait D. Augustinus: *Manet vinculum nuptiarum, & si proles cujus causâ initum est, manifestâ sterilitate non subsequatur: ita ut jam scientibus conjugibus non se filios habituros, separare tamen se vel ipsa causa filiorum, atque aliis copulare non liceat*, sicut pluribus idem D. Augustinus disputat *lib. unico de Bono conjugali cap. 7. & 15. & lib. 2. de Adulterinis conjugis cap. 19. initio*. Quod & propiùs ad Legem divinam accedit, quæ solam fornicationis causam excipit, propter quam divertere quidem licet, sed prohibentur secundæ nuptiæ, prima uxore superstite, sicut diximus. Romana etiam Ecclesia probavit magis ex causa sterilitatis, frigiditatis, vel maleficii non debere solvi Matrimonium; sed potiùs sic permanere debere conjuges & continentiam colere, ut eam, quam non